

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Alena Billová

**FORMY SOCIÁLNÍ POMOCI RODINÁM S DĚTMI
V PĚSTOUNSKÉ PÉČI**

Olomouc 2015

vedoucí práce: Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Novém Jičíně dne 13. dubna 2015

.....
Alena Billová

Poděkování

Děkuji Doc. Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, za jeho ochotu a vstřícnost. Děkuji také všem osloveným pěstounským rodinám za jejich spolupráci při plnění empirické části práce. Poděkování patří také mé rodině za jejich trpělivost, podporu a pomoc po dobu mého studia.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	8
1 Historický vývoj pěstounské péče	8
1.1 Období do r. 1918	8
1.2 Období první republiky.....	9
1.3 Období 1950 – 1989.....	10
1.4 Období po r. 1989	11
2 Náhradní rodinná péče	12
2.1 Legislativa.....	12
2.2 Druhy náhradní rodinné péče	13
2.2.1 Osvojení (Adopce)	13
2.2.2 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče	14
2.2.3 Poručenství.....	14
2.2.4 Opatrovnictví.....	14
2.2.5 Ústavní výchova.....	15
3 Pěstounství	16
3.1 Pěstounská péče jako součást systému náhradní rodinné péče.....	16
3.2 Legislativa	16
3.3 Formy pěstounské péče	17
3.3.1 Pěstounská péče dlouhodobá	17
3.3.2 Pěstounská péče příbuzenská	17
3.3.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	18
3.3.4 Raná pěstounská péče.....	19
3.4 Výchovné aspekty pěstounské péče	19
4 Žadatelé a děti v oblasti pěstounské péče	22
4.1 Osobnost pěstouna	22
4.2 Motivace pěstouna.....	22
4.3 Zprostředkování pěstounské péče	23
4.3.1 Podání žádosti	23
4.3.2 Odborné posouzení žadatelů pro účely zprostředkování pěstounské péče	23
4.3.3 Zařazení do evidence žadatelů.....	24
4.3.4 Evidence dětí vhodných ke svěření do pěstounské péče.....	25

4.3.5	Nová rodina	25
4.3.6	Převzetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu	26
5	Práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče a dohody o výkonu pěstounské péče	27
5.1	Práva osob pečujících a osob v evidenci	27
5.2	Povinnost osob pečujících a osob v evidenci	28
5.3	Dohody o výkonu pěstounské péče	28
6	Sociální práce v oblasti pěstounské péče	30
6.1	Sociální práce s dítětem v pěstounské péči	31
6.2	Sociální práce s náhradní rodinou	31
6.2.1	Odborné služby pro náhradní rodinnou péči	32
6.2.2	Respitní péče	33
7	Finanční zabezpečení pěstounské péče	35
7.1	Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	35
7.2	Odměna pěstouna	36
7.3	Příspěvek při převzetí dítěte	37
7.4	Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla	38
7.5	Příspěvek při ukončení pěstounské péče	38
7.6	Přídavek na dítě	38
7.7	Rodičovský příspěvek	39
7.8	Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	39
	Praktická část	40
8	Cíl výzkumu	40
9	Metodika výzkumné části	41
9.1	Postup	41
9.2	Metoda výzkumu	45
10	Výstupy výzkumu	47
11	Shrnutí výzkumného šetření	54
	Závěr	58
	Použitá literatura	60
	Internetové zdroje	62
	Seznam zkratk	64
	Seznam příloh	65
	Seznam tabulek	65

Úvod

Při volbě tématu mé bakalářské práce mě inspirovalo aktuální dění v sociální oblasti a to zejména myšlenka transformace systému péče o ohrožené děti. Cílem této transformace bylo vytvořit podmínky, aby postupně docházelo ke snižování počtu kojeneckých ústavů, dětských domovů či obdobných zařízení čili postupně zrušit ústavní péči a tuto nahrazovat náhradní rodinnou péčí.

Jednou z forem náhradní rodinné péče je i pěstounství. Pěstounská péče prošla v posledních letech zásadními změnami. Dnes je pěstounská péče brána jako profesionální péče o děti, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve svých vlastních biologických rodinách. Snahou politiky vlády České republiky je všem, kteří se rozhodli poskytnout opuštěnému dítěti láskyplný domov a vychovat ho, zajistit dostatečné finanční zabezpečení a dalšími různými způsoby jim pomoci v jejich záslužné činnosti.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila také z důvodu, abych si rozšířila své znalosti a vědomosti o pěstounské péči. Tato problematika mě osobně velice zajímá, neboť mi osud opuštěných dětí není lhostejný.

Cílem mé bakalářské práce je objasnit čtenáři problematiku pěstounské péče, její právní ukotvení, popsat osobu pěstouna, definovat práva a povinnosti pěstouna, popsat proces od podání žádosti o pěstounskou péči až po samotné přijetí dítěte do rodiny. Cílem je také popsat sociální pomoc v oblasti pěstounské péče a finanční podporu pěstounské péče.

Bakalářská práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část je dále rozdělena na sedm kapitol. V první kapitole popisují historický vývoj pěstounské péče v České republice, ve druhé kapitole je definována náhradní rodinná péče, kdy se v jednotlivých podkapitolách věnují nejprve legislativnímu ukotvení, dále druhým náhradní rodinné péče. Kapitola třetí je věnována samotnému pojmu pěstounství, jejímu právnímu ukotvení a formám pěstounské péče. Čtvrtá kapitola se zabývá osobností pěstouna, jeho motivací, popisuje zprostředkování pěstounské péče od podání žádosti až po samotné převzetí dítěte. V páté kapitole jsou vymezeny práva a povinnosti pěstounů včetně dohody o výkonu pěstounské péče. Kapitola šestá pojednává o sociální práci v oblasti pěstounské péče, v podkapitolách se zabývám sociální prací s dítětem v pěstounské péči, sociální prací s náhradní rodinou, s respitní péčí poskytovanou pěstounům a odbornými službami pro náhradní rodinnou péči. V sedmé kapitole popisují finanční podporu pěstounské péče.

V praktické části je realizováno empirické šetření, které je zaměřeno na zjištění informovanosti pěstounských rodin o sledování legislativních změn v pěstounské péči a na využívání forem pomoci pro pěstounské rodiny. Tato část je rozdělena na čtyři kapitoly, ve kterých je uveden cíl výzkumu, dále je popsána metodika výzkumné části, výstupy výzkumu a shrnutí výzkumného šetření.

Teoretická část

1 Historický vývoj pěstounské péče

„Přijetí cizího dítěte za vlastní, upravené dnešním právním řádem, má ve své dávné historii zřejmě jednu zřetelnou tendenci hluboce zabudovanou do bio-psychické výbavy, s níž lidský rod vstupuje na vývojovou scénu – totiž schopnost chránit nejen své vlastní dítě, nýbrž i dítě cizí a pečovat o ně“ (Matějček, 1999, s. 15).

1.1 Období do r. 1918

První zmínky o pěstounské péči se objevují již ve starověku v městských státech řeckých a v Římě. Jakmile se v některé evropské zemi společnost ekonomicky povznesla, vytvořila se tzv. vyšší třída, kde se ženská krása a ideál neslučoval s těhotenstvím, porodem a kojením. Těhotenství a porodu se nedalo vyhnout, avšak kojení ano. Proto si manželky patriciů najímaly služby kojných. V Římě se kojné shromažďovaly pod sloupem zvaným Columna Lactaria a nabízely své služby buďto za peníze nebo za jiné materiální služby. Ve středověké Evropě bylo běžné, že městská rodina svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné na venkov a pak si jej vzala zpět (Matějček, 1999, s. 25).

Po období třicetileté války přibýlo opuštěných dětí, proto byly hromadně zřizovány nalezince a sirotčince. V r. 1575 byl v Praze založen Vlašský špitál, který sloužil jako útulek pro chudé, osiřelé a opuštěné děti. Placené kojné a chůvy existovaly i nadále, dostalo se jim úředního názvu pěstounů (Bubleová, 2000, s. 46).

V 18. století v období osvícenství se změnil náhled na postavení sirotčince ve společnosti. Sirotčinec již neměl být místem, kde byly děti pouze odkládány, ale v duchu pedagogickým myšlenek J.J.Rousseaua byly děti v sirotčinci vychovávány (Bubleová, 2000, s. 46).

V 19. století se o děti z nalezinců zajímal už i stát svými úředními orgány. Dítě z nalezince bylo stejně jako dítě z rodiny brzy po narození odesláno ke kojné na venkov, ne na dva roky, ale na šest let. Na venkově se dítě většinou dostalo do rodiny velmi ekonomicky chudé a hygiena byla v těchto rodinách na velmi nízké úrovni. U dětí pobývajících v takto nuzných podmínkách byla velká úmrtnost, pouze asi 15 % nalezenců se dožilo 10 let věku. Kojná *„bývá to nezřídka žena chudá, téměř sama hladem strápená, matka vlastních 4-6 dětí, která za skromnou odměnu ústavem ji nabízenou v ošetřování děcka*

se uváže....Nejvíce pěstounek přichází z krajin chudých, kde půda skrovné poskytuje úrody, kde není obchodu ani průmyslu a kde 3-6 zl. vítaným jest příspěvkem v nouzi“ (Matějček, 1999, s. 27).

Pěstounka pobírala sestupný plat. Farář dané obce musel pěstounce potvrdit, že dítě žije a teprve potom si pěstounka mohla jít vyzvednout odměnu do pokladny nalezince. Dnešní pěstounky dostanou při převzetí dítěte do pěstounské péče finanční příspěvek. Tehdejší výbava dítěte odcházejícího k pěstounce byla velmi skromná. *„Na celou dobu, co země o ně pečuje, tedy na celých 6 rokův, obdrží 2 košilky, 2 plény a 1 obvazek. Dříve dávány také peřinky, však kvůli úspoře zařízení to nedávno zrušeno“ (Matějček, 1999, s. 27).*

Děti z nalezinců musely v rodině pěstounů pomáhat v domácnosti a v hospodářství, již ve čtyřech letech dělaly i těžké práce. Přesto ke své pěstounce dítě přilnulo s láskou. Po ukončení 6 roku byly děti vráceny zpět ústavu, pokud si pěstounka chtěla dítě nadále ponechat a starat se o něj, nedostávala již žádné peníze. Děti se vracely zpět do ústavu, odtud potom byly na přechodnou dobu zasilány do kláštera, který měl postavení jako třídící stanice a děti odesílal do své domovské obce. Ta dítě svěřila na svoje náklady rodině, která se o něho přihlásila. Nová rodina měla dítě posílat do školy a vést ho k řemeslu, ovšem mnohdy bylo dítě v nové rodině jen další pracovní silou. Často však dítě chodilo po žebrotě. Velkým pokrokem v péči o děti bylo zřizování okresních sirotčinců a to na podkladě zemského chudinského zákona z r. 1868. Od r. 1904 vznikaly v jednotlivých okresech Okresní komise pro péči o mládež, které měly za úkol starat se o opuštěné a osiřelé děti (Matějček, 1999, s. 27-28).

1.2 Období první republiky

Vzorem pro vytvoření systému péče o děti bez rodiny byl vyspělý rakousko-uherský systém péče. Z okresních komisí se stala Okresní péče o mládež, která měla v kompetenci také péči o opuštěnou a osiřelou mládež. Dětské domovy byly určeny spíše ke krátkodobému ozdravnému pobytu. Po vyřízení soudních formalit se děti vraceny zpět ke svým rodinám, nebo byly umístěny do rodiny pěstounské nebo adoptivní, v nejhorším případě byly umístěny v ústavu pro starší děti nebo pro mládež úchylnou (Matějček, 1999, s. 28-29).

V roce 1921 byl vydán zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a děti nemanželské. Upravoval péči o děti mladší 14 let, které pobývaly v dětských domovech nebo v pěstounské péči.

Pěstounská péče se v tomto období dělila na čtyři typy:

- Pěstounská péče nalezenecká – obdobná předchozí pěstounské péči, dítě z nalezince bylo svěřeno do pěstounské péče nejčastěji oběma manželům (už ne pouze pěstounce) na určitou dobu, zpravidla na 10 nebo 16 let.
- Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež – na základě zákona z r. 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Sociální pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali pěstouny mravně bezúhonné, zdravé, v dobrém psychickém stavu, s trvalým zaměstnáním, stálým bydlištěm a především schopností zajistit dítěti řádnou výchovu. V některých pěstounských rodinách bylo dítě opatrováno zcela za prostředky pěstounů, některým byl za péči o opuštěné dítě vyplácen plat.
- Pěstounská péče v tzv. koloniích – sociální pracovníci v určitých obcích a v sousedních obcích v rámci okresu vyhledávali vhodné rodiny a svěřovali jim děti do pěstounské péče. Jelikož rodiny byly v blízkém sousedství, bylo pro sociální pracovníky snazší jim pomáhat a kontrolovat je. Jak ve své knize Matějček uvádí, bylo v r. 1937 24 rodinných kolonií.
- Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny bez soudního jednání – zpravidla šlo o svěřeni dítěte prarodičům nebo jiným příbuzným (Matějček, 1999, s. 29-30).

1.3 Období 1950 – 1989

V období po druhé světové válce došlo k podstatným změnám. V roce 1949 byl vydán zákon č. 259/1949 Sb., o právu rodinném. Podstatou zákona byla idea, že všichni rodiče musí plnit své rodičovské povinnosti. Byl ukončen dřívější propracovaný systém, rovněž dobročinné organizace ukončily svou činnost. Byla zrušena i pěstounská péče, povolena byla pěstounská péče příbuzenská. Stávající pěstouni mohli dítě adoptovat nebo vychovávat, ale bez finanční podpory státu. V tomto období existovalo pouze osvojení, později potom poručenství. Pokud se o dítě neměl kdo postarat, bylo zásadně umístěno do kolektivního prostředí dle § 9 zákona č.69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Bubleová, 2000, s. 47).

V 70. letech po silící kritice ústavních zařízení vznikla první SOS vesnička. V r. 1973 přijetím zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, byla pěstounská péče po 23 letech

obnovena, zákonem byla stanovena pravidla pěstounské péče, pěstouni měli nárok na příspěvky.

1.4 Období po r. 1989

Zařízení pro výkon pěstounské péče mohly nově zřizovat i nestátní organizace, okresní úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, byl nahrazen stávající zákon č.50/1973 Sb., o pěstounské péči. Sociálně právní ochranu dětí provádí po reformě veřejné správy obecní úřad s rozšířenou působností. Klade se důraz na zájem dítěte.

2 Náhradní rodinná péče

„Děti dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo děti, které nemohou být ponechány v tomto prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy“ (Novotná a Burdová, 2007, s. 7).

Náhradní rodinná péče je poskytována dětem, které nemohou být vychovávány ve vlastní rodině, nýbrž v rodině jiné, která mu byla vybrána jako nejvhodnější. Nejčastějšími důvody jsou okolnosti, že rodiče nemohou, neumí nebo nechtějí zabezpečit všestrannou péči o dítě. Dítě je vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.

V odborné literatuře je náhradní rodinná péče definována takto: *„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče. Jedná se nejčastěji o adopce čili osvojení, kdy se žadatelé stávají před zákonem plnohodnotnými rodiči adoptovaného dítěte, dále o různé formy pěstounské péče, kdy pěstounští rodiče pečují o dítě v době, kdy se o ně nemohou z nejrůznějších důvodů starat biologičtí rodiče.“¹*

„Prvořadý je zájem a blaho dítěte, rodinná výchova má přednost před výchovou ústavní a i adopce je službou dítěti“ (Valoušková, 2004, s. 45).

„Dítě je vychováváno lidmi, kteří nejsou jeho biologičtí rodiče“ (Westphalová, 2012, s. 48).

2.1 Legislativa

Ústava ČR zaručuje článkem 4 ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Tato práva jsou deklarována v Listině základních práv a svobod a chrání člověka, dítě, přirozenou rodinu, rodičovství. Článek 30 této Listiny zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Rovněž uvádí, že práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od svých rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.²

Dalším z významných dokumentů je Úmluva o právech dítěte Organizace spojených národů, kterou je Česká republika vázána od 1. ledna 1993 a je uveřejněna ve sbírce zákonů

¹<https://www.yumpu.com/sk/document/view/16924504/nahradni-rodinna-pece-jeronym-klimes>

² „Pěstouni mají právo na služby“, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči, Rozum a cit, 2007, s. 59

ČR pod č. 104/1991 Sb. Jejím základním principem je nejvyšší zájem dítěte. Ve všeobecných zásadách Úmluvy je zakotveno právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Přirozená rodina je základním výchovným prostředím pro dítě. V případě, že je dítě dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí nebo ve svém vlastním zájmu v tomto přirozeném prostředí nemůže být ponecháno, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.³

Zákonný předpis, který upravuje sociálně právní ochranu dětí, je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zákon chrání práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochraňuje oprávněné zájmy dítěte, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodin. Sociálně právní ochrana je poskytována všem dětem mladším 18 let bezplatně a bez rozdílu a jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického a jiného národnostního, etnického nebo sociálního původu.⁴

Rodinné právo a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě je ukotveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

2.2 Druhy náhradní rodinné péče

2.2.1 Osvojení (Adopce)

Legislativně je vnímáno jako forma rodičovství. Jde o přijetí cizího dítěte za vlastní. Osvojit lze pouze právně volné dítě.⁵ Osvojením vzniká mezi dítětem a osvojitelem vztah jako mezi biologickými rodiči a dětmi. Noví rodiče jsou zapsáni do rodného listu osvojeného dítěte. Zaniká vztah mezi biologickými rodiči a osvojeným dítětem. Osvojení dělíme na zrušitelné a nezrušitelné (po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení), individuální

³ <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

⁴ „Pěstouni mají právo na služby“, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči, Rozum a cit, 2007, s. 59-61

⁵ „Právně volné dítě“, znamená že:

- rodiče dali předem souhlas s osvojením svého dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům, tento může být dán nejdříve šest týdnů po narození dítěte, a to před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), souhlas může být odvolán pouze do doby, než bude dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů,
- soud určil tzv. absolutní nezájem rodičů o dítě, jelikož po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka,
- soud určil tzv. kvalifikovaný nezájem rodičů o dítě, tzn. že rodiče neprojevovali o dítě opravdový zájem po dobu nejméně šesti měsíců,
- soud zbavil rodiče rodičovské zodpovědnosti,
- rodiče dítěte zemřeli.

(osvojenec se dostává pouze do vztahu s jedním s manželů) a společné (osvojení manželskou dvojicí).⁶

2.2.2 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Tato forma náhradní výchovy se používá v případech, kdy se o dítě nemůže starat žádný z rodičů ani poručník, dítě je tedy svěřeno do péče jiného člověka, pečující osoby s bydlištěm na území ČR, nejlépe osobě blízké nebo příbuzné. Rodičům vyživovací povinnost vůči dítěti zůstává, rozsah výživného vymezuje soud s ohledem na možnosti a majetkové poměry rodičů.⁷

2.2.3 Poručenství

V případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, soud dítěti ustanoví poručníka. Tento dítě zastupuje, vychovává, spravuje jeho majetek a pečuje o něj. Poručník má vůči dítěti zásadně všechna práva a povinnosti jako rodič, ale nemá vyživovací povinnost. Poručník, který o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo trvale svěřeno do péče, má nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun.⁸

2.2.4 Opatrovnictví

Důvodem pro opatrovnictví je hrozící střed zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé a dále v případě, že zákonný zástupce zájmy dítěte nehájí. Soud v rozhodnutí o opatrovnictví vždy uvádí důvod jmenování opatrovníka, dobu, po kterou má opatrovník funkci vykonávat, jeho práva a povinnosti i ve vztahu k dalším osobám, přiznává či nepřiznává náhradu všech nebo některých výdajů, právo na odměnu. V případě, že opatrovník bude spravovat jmění dítěte, je potřeba vymezit rozsah jmění a způsob nakládání.⁹

⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 794-854

⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 953-957

⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 928-942

⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 943-952

2.2.5 Ústavní výchova

Soud může nařídit jako nezbytné opatření ústavní výchovu, jsou-li výchova dítěte, jeho tělesný, rozumový nebo duševní stav vážně ohroženy anebo narušeny nebo pokud existují vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou zabezpečit řádnou výchovu. Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let. Dobu lze prodloužit a to i opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let, pokud stále trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy. Jestliže rodiče nejsou schopni zabezpečit výchovu dítěte na přechodnou dobu, je možné dítě svěřit do zařízení vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šest měsíců. Rodiče mají nadále vůči dítěti vyživovací povinnost, o její výši rozhoduje soud. Soud má povinnost jednou za šest měsíců přezkoumat, zdali důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Rozhodnutí o ústavní výchově ruší soud nebo zaniká rozhodnutím soudu o osvojení. Mezi zařízení pro ústavní výchovu patří kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku, dětské domovy pro děti od 3 let do 18 let nebo do ukončení přípravy na povolání nejvýše do 26 let, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy a domovy pro osoby se zdravotním postižením.¹⁰

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 971-975

3 Pěstounství

3.1 Pěstounská péče jako součást systému náhradní rodinné péče

Pěstounská péče je zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. O dítě nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník a je tedy soudně svěřeno do péče pěstounů. Dítě je vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které je pro jeho zdravý vývoj nejpřirozenější, a to je prostředí rodinné. V případě svěření dítěte do této péče není vyloučen styk dítěte s biologickými rodiči. Pěstoun není zákonným zástupcem dítěte, zákonnými zástupci nadále zůstávají biologičtí rodiče, pokud nejsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, proto pěstoun rozhoduje pouze o běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí jako je např. volba povolání, vycestování dítěte do zahraničí apod. žádají pěstouni souhlas rodičů dítěte, případně rozhodne ve věci soud. Do pěstounské péče jsou velmi často umístovány děti, které nemohou být osvojeny, a to z důvodu, že nejsou právně volné nebo se pro ně nenašla nová adoptivní rodina a to např. z důvodu zdravotního postižení, původu, věku (Matějček, 1999, s. 34-35).

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může rozhodnout o zrušení pěstounské péče. Může tak učinit pouze ze závažných důvodů, ale v případě, že o zrušení požádá pěstoun, musí pěstounskou péči zrušit. Pěstounská péče zaniká rovněž dosažením zletilosti dítěte (Bubleová, 2011, s. 7).

Je zákonem upraveno, že pěstounská péče má přednost před péčí v ústavní výchově.¹¹ Pěstounská péče je spolu s osvojením nejvhodnější formou, jak dítěti nahradit rodinné prostředí, jestliže mu není umožněno vyrůstat ve svém vlastním.

3.2 Legislativa

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vymezuje v § 958 - § 970 okolnosti, za kterých může být dítě svěřeno do pěstounské péče, dobu trvání pěstounské péče, vyživovací povinnost rodičů a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, definuje osobu pěstouna, svěření dítěte do pěstounské péče jen jednoho z manželů, svěření dítěte do společné pěstounské péče společným pěstounům, pokud jsou manželé, stanovuje povinnosti pěstouna, zánik pěstounské péče.

¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §958, odst. 2

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, definuje postup při zprostředkování pěstounské péče i pěstounské péče na přechodnou dobu, upravuje podobu odborného posuzování a odborné přípravy budoucích pěstounů i pěstounů na přechodnou dobu, popisuje evidenci žadatelů o pěstounskou péči i pěstounskou péči na přechodnou dobu a funkci jednotlivých zainteresovaných subjektů, upravuje specifika pěstounské péče na přechodnou dobu, vymezuje konkrétní práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu, vymezuje uzavírání dohod při výkonu pěstounské péče, systém pěstounských dávek.

O dávkách pěstounské péče rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce dle místa trvalého bydliště oprávněné osoby, a to dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.

3.3 Formy pěstounské péče

3.3.1 Pěstounská péče dlouhodobá

Pěstounská péče dlouhodobá (dále PPD) je jedním ze základních typů náhradní rodinné péče v České republice. Jsou zde zařazovány děti, jejichž výchova je nedostatečně zajištěna u vlastních rodičů. Jsou to zejména děti se zdravotním handicapem, sourozenci nebo celé sourozenecké skupiny, děti romské nebo jiné národnosti, děti věkově starší nebo děti, které nejsou právně volné k adopci. Na rozdíl od osvojení zůstává rodičovská odpovědnost biologickým rodičům. Vlastním rodičům zůstává také vyživovací povinnost. Výživné platí státu. Dětem zůstává příjmení po rodičích. Biologičtí rodiče mají mj. právo na kontakt s dítětem.

3.3.2 Pěstounská péče příbuzenská

Specifický případ náhradní rodinné péče, kdy péči zajišťují blízcí příbuzní, ve většině případů se jedná buď o péči prarodičů nebo vlastních zletilých sourozenců. „*Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo osoba blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.*“¹² Tento typ pěstounské péče nezprostředkovává Krajský úřad, ve věci rozhoduje soud.

¹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §962, odstavec 2

3.3.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (dále PPPD) byla uzákoněna již od 1. 6. 2006, ale v praxi nebyla příliš využívána. Až novela zákona č. 359/1999 podpořila zájem veřejnosti o tento typ pěstounské péče. Bylo zavedeno hmotné zabezpečení pěstounů v PPPD, stanoveny postupy pro činnost OSPOD¹³ a dalších zúčastněných subjektů. Rovněž byly vytvořeny podmínky pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové a stávající pěstouny. Pěstounskou péči na přechodnou dobu je možné definovat jako krizovou instituci, kdy je nutné v krátkém čase zajistit náhradní péči o dítě. Účelem této péče je mj. postupně snižovat počet ústavních zařízení a vybudovat síť profesionálních pěstounů na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla být využívána jako dočasné řešení pro děti, u kterých se předpokládá rychlé trvalé řešení (přechod do dlouhodobé pěstounské péče nebo do osvojení) nebo se děti navrátí zpět do rodiny (Zezulová, 2012, s. 174).

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu,¹⁴ a to po dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (např. dlouhodobější zdravotní indispozice, výkon trestu odnětí svobody ne delší než 1 rok, dále po dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat (tedy po uplynutí 6 týdnů), a po dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodičů k osvojení není třeba.

Pěstounská péče na přechodnou dobu nesmí být delší než 1 rok. Výjimku tvoří případ, kdy byl do rodiny soudně přidělen sourozenec dítěte, které je již v péči. V tomto případě se doba prodlužuje na již zmíněný rok, ale počítá se k poslednímu svěřenému dítěti. Situace dítěte, které je dočasně umístěno u pěstounů na přechodnou dobu se každé 3 měsíce vyhodnocuje a hledá se dlouhodobější řešení jeho situace, tím může být návrat do biologické rodiny, svěření dítěte do adopce nebo do trvalejší pěstounské péče.

Pro tento typ pěstounské péče je vytvořena zvláštní evidence pěstounů. Žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou odborně posuzováni i proškolení, aby byli připraveni na to, že dítě mají jen dočasně.¹⁵

¹³ Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) je odbor péče o děti a mládež příslušného pověřeného městského úřadu. Zastupuje nezletilé děti v jeho zájmech při řízeních, kdy se rozhoduje o jeho záležitostech. OSPOD vyhledává ohrožené děti, provádí preventivní opatření v rodinách, vypracovává pro soud posudky a doporučení (<http://www.ospod.info>).

¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 958, odstavec 3.

¹⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, §27a

3.3.4 Raná pěstounská péče

Raná pěstounská péče (dále RPP) je speciální forma pěstounské péče na přechodnou dobu pro novorozence. Cílem rané pěstounské péče je péče o novorozence po dobu, po kterou není možné jeho umístění do původní, osvojitelské nebo jiné trvalé rodiny. Dítě stráví v pěstounské rodině nezbytně nutný čas, kdy se řeší právní formalities, hledá se vhodná adoptivní rodina nebo v nejlepším případě se dítě vrátí zpět do své biologické rodiny.¹⁶

3.4 Výchovné aspekty pěstounské péče

Hlavní výhodou pěstounské péče je podle mého názoru, že dítě nevyrostá v ústavním prostředí, ale v prostředí, které nejbližší odpovídá životu v běžné rodině. Nová rodina formuje u dítěte základní citové vazby, návyky, dodává mu pocit bezpečí. Dítě je podporováno po všech stránkách, a to zejména zdravotní, citové, vzdělávací apod. Je kladen důraz na individualitu dítěte. Rovněž je dítěti v pěstounské rodině zaručeno bezpečné a podnětné prostředí. Dítě se začlení do běžného chodu domácnosti, což je důležité při jeho osamostatňování se v době po dosažení zletilosti.

Ústavy byly dříve považovány za nejlepší způsob péče o ohrožené děti. Vědecký výzkum ale ukázal, že i relativně krátké umístění dítěte v ústavu může u velmi malých dětí negativně ovlivnit vývoj mozku a mít celoživotní následky na jejich psychickou pohodu a chování. U některých těchto dětí může dojít i k celoživotnímu sociálnímu vyloučení a segregaci.¹⁷ Ústavy, často jako velká pobytová zařízení, nebyly a nejsou vystavěny okolo potřeb dítěte ani blízko jeho rodině a děti v nich žijí život, který je typický pro ústavní kulturu tj. odosobnění, neměnný režim, kolektivní zacházení, sociální odstup, závislost, nedostatek osobní odpovědnosti apod. Organizovaný režim, neosobní struktura a vysoký počet dětí na pečovatele jsou dalšími negativními charakteristikami. Děti, které byly vychovávány v ústavu, v pozdějším věku obtížně věří dospělým, nejsou zvyklé na rodinný život, nezažily přijetí, nepocítily dostatek lásky a jejich obranou reakcí na tyto projevy mohou být různé poruchy chování, např. neposlouchají, bývají agresivní k sobě a k druhým, často se snaží používat v komunikaci lži, těžko navazují vyvážené vztahy s druhými, překračují společenské normy, nerespektují autority, mnohdy také neumí posoudit důsledky svého chování a také

¹⁶ <http://www.portal.cz/casopisy/dm/archiv/-co-je-rana-pestounska-pece-/45548/>

¹⁷ http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/02/Common-European-Guidelines_Czech-version_EDITED-E-WITH-PHOTO.pdf

obtížně vyjadřují své pocity a potřeby.¹⁸

Mít blízké vztahy s druhými lidmi patří mezi neodmyslitelné a zásadní součásti našich životů. Schopnost k někomu se citově připoutat se odvíjí již od raného dětství. Dítě přichází na svět a první nejdůležitější osobou v jeho životě obvykle bývá matka, která mu dodává pocit bezpečí. Nemá-li však dítě v raném dětství svou jednu stabilní osobu, ke které se může vztahovat, s velkou pravděpodobností nebude ke světu v pozdějším věku přistupovat jako k bezpečnému místu, stáhne se do sebe a nenaučí se, jak vytvořit s druhým člověkem fungující a vzájemně uspokojující vztah.¹⁹

Naproti tomu dítě v pěstounské péči není poškozeno ústavní deprivací. V pěstounské rodině si vytvořilo to nejdůležitější, a to pevnou vazbu k pečující osobě a citové vazby k dalším dětem v náhradní rodině. U malých dětí nedochází k opoždění v psychomotorickém vývoji, neboť je jim věnována výlučná pozornost, dítě je pěstouny nošeno, chováno, houpáno jako ve fungujícím rodinném prostředí. V péči pěstounů se dítě účastní zvyklostí běžného rodinného života, to znamená, že chodí ven s kamarády, zúčastňuje se nakupování, zapojuje se do domácích prací, zná běžnou vůni domácnosti při vaření, poznává komunikaci členů domácnosti mezi sebou i s přáteli. Dítě v pěstounské rodině má o svém dětství zpravidla bohatou fotodokumentaci, neboť pěstouni pořizují záznamy, jak trávilo čas, po dobu, po kterou u nich bydlelo.²⁰

Dalším významným aspektem pěstounské péče je také uspokojení psychickým potřeb dítěte. Podle doc. PhDr. Zdenka Matějčka, CSc. můžeme psychické neuspokojení nebo jinak řečeno deprivace definovat jako „*stav, který vzniká, jestliže člověk nemá uspokojovány základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu*“ (Matějček, 2002, s. 84).

V první úrovni jde o potřebu přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě. Dítě potřebuje být podněcováno, stimulováno v oblasti zrakové, sluchové, hmatové. K tomu potřebuje kolem sebe mít různé hračky, pěkné prostředí a lidi, kteří se s ním mazlí a usmívají se na něho. Všechny tyto podněty působí kladně na celkový vývoj dítěte.

¹⁸http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

¹⁹ <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>

²⁰ <http://www.rpp.cz/inpage/proc-pestounska-pece-na-prechodnou-dobu-pomaha/>

Potřebou druhé úrovně je mít kolem sebe smysluplný svět tzn. určitou stálost věcného a sociálního prostředí, kde se dítě zmocňuje světa a úspěchy je podněcují k dalším aktivitám.

Třetí úroveň potřeb zahrnuje citové, emoční projevy. Je to především potřeba trvalého kladného vztahu ke stabilní osobě (např. k pěstounce), potřeba kladného opětovaného vztahu k dalším členům rodiny. V pozdějším věku potřeba důvěrných vztahů mezi chlapci a dívkami, potřeba životního partnera.

Čtvrtá úroveň je sociální. Dítě si postupně uvědomuje své já, vytváří si své sebevědomí a svou identitu. Dítě je přijímáno a někam patří. Proto je velmi důležité, aby dítěti byla vysvětlena situace, v jaké se nachází.

Pátá úroveň zahrnuje potřebu sdílet s někým společnou otevřenou budoucnost. Tuto společnou budoucnost dítěti poskytuje jeho pěstounská rodina.

Všechny tyto potřeby může dítěti poskytnout pěstounská rodina, která má dítě v péči (Matějček, 2002, s. 84-85).

4 Žadatelé a děti v oblasti pěstounské péče

4.1 Osobnost pěstouna

Dle § 962 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, musí osoba, která se má stát pěstounem, skýtat záruky řádné péče, dále musí mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. V osobnosti pěstouna se snoubí několik důležitých vlastností, především by měl být přizpůsobivý, tolerantní, laskavý a otevřený. Další důležitou vlastností je rovněž jeho vnitřní přesvědčení, jeho schopnost vytvořit dítěti bezpečné zázemí, porozumět dítěti, protože chování dítěte může být vlivem předchozí péče (zanedbání, týrání) těžko pochopitelné a těžko zvladatelné. Z dalších vlastností je to ochota k dalšímu vzdělávání a seberozvoji, neboť výchova dítěte je nekončící proces. Dále by měl být pěstoun schopen vžít se do cítění dítěte. Pěstoun nemůže očekávat vděk od dětí, je přece až ten druhý, za mámou a za tátou. Rovněž musí být také vyrovnanou a odolnou osobností, musí se umět vyrovnat s rozmanitou reakcí blízkého okolí. Pěstoun by neměl mít předsudky a měl by vžít dítě takové, jaké je. Musí vidět vždy na prvním místě svěřené dítě a jeho potřeby.²¹

Autorka Věduna Bubleová ve své publikaci také všem žadatelům doporučuje, aby se zamysleli nad tím, zda mají dost fyzických a duševních sil na celou dobu, po kterou bude dítě potřebovat jejich péči, zda jsou ochotni se vzdát svého pohodlí a zaběhnutého životního stylu, zda jsou ochotni se plně věnovat příchozímu dítěti i za cenu omezení nebo ztráty profesní kariéry a zda jejich rozhodnutí přijmout dítě se vším všudy obstojí i v tlacích náročné péče a mnohdy i nepochopení okolí, přátel a někdy i širší rodiny (Bubleová, 2011, s. 12).

4.2 Motivace pěstouna

Motivace k pěstounství mohou být různé. Očekává se, že žadatelé o pěstounskou péči mají své vlastní biologické děti a jejich rodičovské potřeby jsou již uspokojeny. Mezi nejčastější motivy žadatelé uvádějí touhu mít dítě, pořídit sourozence svému dítěti, romantickou touhu pomoci dítěti aneb udělat dobrý skutek, zúročení vychovatelských dovedností nebo je k podání žádosti inspiroval životním příběhem někoho z okolí (Bubleová, 2013, s. 10-11). Motivem pro podání žádosti může být také touha ukázat dítěti z dětského domova, že lze žít

²¹http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

i jinak, a to rodinně. Sobotková uvádí: „U každé rodiny můžeme předpokládat jakýsi trs motivů, z nichž některé jsou vědomé a některé nevědomé“ (Sobotková, 2003, s. 51).

4.3 Zprostředkování pěstounské péče

Na zprostředkování pěstounské péče se v České republice podílejí krajské úřady a orgány sociálně právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Zprostředkování pěstounské péče má svá daná pravidla, která jsou vymezena zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., v platném znění, a to konkrétně v § 21 a § 24.

4.3.1 Podání žádosti

Žádosti osob, které mají zájem stát se pěstouny, přijímá obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatele. Společně se žádostí je třeba také vyplnit dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů, přiložit opis z rejstříku trestu, podepsaný souhlas s účastí na odborné přípravě, zprávu o zdravotním stavu a údaje o sociálních a majetkových poměrech. Obecní úřad obce s rozšířenou působností připojí k žádosti stanovisko z šetření, které provádí sociální pracovníce v místě bydliště žadatelů. OSPOD dokumenty kompletuje a následně kopii spisové dokumentace o žadatelích zasílá krajskému úřadu k odbornému posouzení žadatelů.²²

4.3.2 Odborné posouzení žadatelů pro účely zprostředkování pěstounské péče

Odborné posouzení žadatelů pro účely osvojení a pěstounské péče provádí krajský úřad podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Toto odborné posouzení zahrnuje:

- lékařské posouzení, které posuzuje lékař krajského úřadu na základě doložených lékařských zpráv;
- psychologické posouzení, které zahrnuje posouzení charakteristiky osobnosti, psychického stavu, zdravotního stavu, jež zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav

²² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, §20-21

žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpokladu vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti svěřením do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další rozhodné skutečnosti svěřením do pěstounské péče;²³

- zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu;
- vyjádření dětí žadatele k přijetí dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost;
- posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny;
- u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

Psychologické posouzení zahrnuje i odbornou přípravu žadatelů a jejich dětí. Smyslem přípravy je poskytnout budoucím osobám pečujícím i osobám v evidenci²⁴ potřebný základ vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče a zprostředkovat reálné informace o potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu. Časový rozvrh přípravy k zařazení žadatele do evidence pro zprostředkování pěstounské péče u osob pečujících činí 48 hodin a u žadatelů o evidenci osob v evidenci nejméně 72 hodin. U žadatelů, kteří již přípravu jednou dokončili, může krajský úřad časový rozsah přípravy snížit.

4.3.3 Zařazení do evidence žadatelů

Pokud žadatelé vyhoví všem kritériím prověřeným odborným posouzením, krajský úřad neprodleně (do 30 dnů od zjištění všech potřebných skutečností) rozhodne o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny či pěstouny v evidenci. Krajský úřad na základě vydaných rozhodnutí vede evidenci žadatelů o zprostředkování pěstounské péče nebo pěstounské péče na přechodnou dobu. Po dobu vedení žadatelů v evidenci může krajský

²³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, §27

²⁴ Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění zákona č. 401/2012 Sb. zavádí pojem pěstoun jako *osoba pečující a pěstoun na přechodnou dobu jako osoba v evidenci*.

úřad kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností, v případě potřeby je oprávněn provést i nové odborné posouzení žadatele.²⁵

4.3.4 Evidence dětí vhodných ke svěření do pěstounské péče

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou především sociálně osiřelé děti, které potřebují trvalou individuální péči a také dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Většinou se jedná o děti s různými zdravotními nebo psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo dětí jiného etnika. Je-li dítě ve věku, kdy je schopno posoudit obsah pěstounské péče, musí být přihlédnuto také k jeho vyjádření.²⁶

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o dítěti vhodném ke svěření do pěstounské péče, která musí obsahovat osobní údaje, doklad o státním občanství, údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte a rozhodnutí příslušných orgánů, bylo-li vydáno.²⁷

4.3.5 Nová rodina

Po zařazení žadatelů a dětí do evidence krajského úřadu následuje vlastní zprostředkování pěstounské péče. Vždy se hledají vhodní náhradní rodiče, nikoli naopak. Rozhodující je vždy zájem a blaho dítěte. Pokud se pro konkrétní dítě podařilo najít osoby vhodné stát se jeho pěstouny, oznamuje tuto skutečnost žadatelům písemně krajský úřad. Žadatelé obdrží rozhodnutí o vhodnosti stát se pěstounem pro konkrétní dítě. Stejně rozhodnutí obdrží také ústavní zařízení, ve kterém je dítě umístěno. To je na jeho základě povinno umožnit žadatelům seznámení s dítětem. Žadatelé mají na seznamování se s dítětem třicet dnů. Pokud se vzájemné vztahy mezi žadatelem a dítětem příznivě vyvíjejí, je odstraněna počáteční nedůvěra, nesmělost a odtažitost dítěte a je vytvořena oboustranná citová náklonost, může být dítě svěřeno do nové rodiny. Aby si žadatelé mohli převzít dítě z ústavu, musí soudu podat návrh na svěření dítěte do pěstounské péče. Soud ve věci rozhoduje předběžným opatřením o svěření dítěte do péče a na základě tohoto usnesení jsou žadatelé oprávněni si dítě převzít do své péče. Až poté probíhá samostatné soudní řízení o svěření dítěte do pěstounské péče. Tento proces může trvat několik měsíců.

²⁵ Brožura: „*Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*“, vydal Moravskoslezský kraj, 2011, s. 7-8

²⁶ Brožura: „*Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*“, vydal Moravskoslezský kraj, 2011, s. 6

²⁷ Brožura: „*Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*“, vydal Moravskoslezský kraj, 2011, s. 8-9

4.3.6 Převzetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

V případě, že se sociální pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností dozví o dítěti, u kterého je potřebné zajistit pěstounskou péči na přechodnou dobu, tuto skutečnost neprodleně oznámí nadřízenému krajskému úřadu, který zjistí, zda se v evidenci pěstounů na přechodnou dobu aktuálně nachází volná pěstounská rodina, která je schopna dítě převzít do pěstounské péče na přechodnou dobu. Je možné i svěření dítěte osobám z evidence jiného kraje. Orgán sociálně právní ochrany dítěte podává návrh k příslušnému soudu na svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Soud vydává ve věci předběžné opatření. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda stále trvají důvody pro tento druh péče. Za tím účelem si vyžaduje zprávy příslušného orgánu sociálně právní ochrany.

5 Práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče a dohody o výkonu pěstounské péče

Zákonem č. 401/2012 Sb. byl novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který pěstounům, jako osobám pečujícím, a pěstounům na přechodnou dobu, jako osobám v evidenci, ukládá přesně vymezené povinnosti, ale také jim zaručuje práva, např. nároky na různé odborné služby.

5.1 Práva osob pečujících a osob v evidenci

Práva osob pečujících a osob v evidenci jsou vymezena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte, v platném znění, § 47 a, odst. 2, písm a) až e).

- Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci zajištění osobní péče o svěřené dítě. Tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče ve vymezených situacích (např. pěstoun je uznán dočasně práce neschopným nebo se stará a ošetřuje osobu blízkou, narodilo se mu dítě, případně došlo k úmrtí osoby blízké). Dalším důvodem je i vyřizování nezbytných osobních záležitostí.
- Osoby pečující mají nárok na zajištění celodenní péče o děti, které dosáhly věku alespoň 2 let. Tato péče by měla být přiměřená věku dítěte v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce. Může mít formu příspěvku na tábory dětem nebo příspěvku na hlídání dětí, aby osoby pečující měly možnost odpočinku k regeneraci svých psychických a fyzických sil.
- Právo na poskytnutí terapeutické, psychologické či jiné odborné pomoci a to nejméně jednou za šest měsíců. Pěstouni mají možnost využívat odborné poradenství psychologů, etopedů, pedagogů či jiných odborníků, kteří se zabývají problematikou náhradní rodinné péče.
- Pěstounům musí být umožněno plnit svou povinnost se vzdělávat v rozsahu dané zákonem, tudíž má právo na zprostředkování a zajištění bezplatné možnosti se vzdělávat, zvyšovat své znalosti a dovednosti.
- Právo na pomoc při plnění povinností včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.

5.2 Povinnost osob pečujících a osob v evidenci

Osoby pečující a osoby v evidenci mají také při výkonu pěstounské péče povinnosti, které jsou rovněž taxativně vymezeny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte, v platném znění, § 47a odst. 2 písm. f) až h).

- Mezi základní povinnosti patří zajištění péče o dítě a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (IPOD). Zde patří i povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.
- Zákon ukládá povinnost umožnit sledování výkonu pěstounské péče, povinnost spolupracovat s pracovníkem OSPOD.
- Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě tím, že absolvuje během 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích vzdělávání v rozsahu 24 hodin. Pěstounům jsou zpravidla bezplatně nabízena různá školení či semináře. Pěstouni mají možnost si také sami vyhledat vzdělávání.

5.3 Dohody o výkonu pěstounské péče

- Obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba pečující nebo osoba v evidenci, navrhne této osobě uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností založených v § 47a a současně informuje o možnosti uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s jinými subjekty, jako např. obecní úřad, jiný obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba, avšak se souhlasem původního obecního úřadu s rozšířenou působností.
- Každý pěstoun je povinen do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěření prvního dítěte do péče osoby pečující nebo rozhodnutí o zařazení osoby v evidenci uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče.
- Dohoda přihlíží k zájmům a individuálním potřebám dítěte a k potřebám osoby pečující nebo osoby v evidenci, pokud jsou spojeny s výkonem péče o svěřené dítě.
- Uzavírána je jednou bez ohledu na počet dětí svěřených do pěstounské péče, u pěstounské péče na přechodnou dobu je uzavírána bez vztahu ke konkrétním dětem.
- Zaměstnanci OSPODU nebo jiných subjektů, s nimiž má osoba pečující nebo osoba v evidenci uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, jsou povinni sledovat

naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a minimálně jednou za 2 měsíce být v osobním styku s osobou pečující nebo osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do její péče.

- Důvody pro výpověď dohody o výkonu pěstounské péče ze strany OSPOD jsou taxativně vymezeny v zákoně, pěstoun může dohodu vypovědět bez udání důvodů.²⁸

²⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, §47b-47c

6 Sociální práce v oblasti pěstounské péče

Pěstounská péče podléhá kontrole státu. Zaměstnanci obce s rozšířenou působností jsou povinni na základě zvláštního oprávnění²⁹ navštěvovat rodinu, kde dítě žije, případně jiné prostředí, kde se dítě zdržuje, nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči rodičů a poté v souladu se zájmy dítěte podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců.

Sociální práce nejen v oblasti pěstounské péče se odvíjí od vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, na základě čehož je pak zpracován individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD), který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny, stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.³⁰

Práci s rodinou, ať už biologickou nebo náhradní, je nutné orientovat na přístup k rodině jako sociálnímu a komunikačnímu systému. Jako neúčinnější jsou intervence, které se zaměřují na konkrétní procesy, které se v rodině odehrávají. Fungování rodiny rovněž ovlivňují externí vlivy, jako je např. nezaměstnanost, ztráta bydlení, komunita, zadluženost apod. Na tyto životní překážky mohou rodiny různě reagovat. Některé se semknou, projeví solidaritu, pomoc a péči. Jiné naopak nejsou schopny problémům čelit a dochází tak k prohlubování rodinné krize, k frustraci jedince a následně pak k rozkladu celého rodinného systému. Jak rodina tíživou situace zvládne je individuální. Pro úspěšné zvládnutí krizové situace je důležité, aby se do řešení zapojili všichni členové rodiny (Pemová, Ptáček, 2012, s. 136-137). Výrazným způsobem může nápomoci také uspořádání případové konference, která by měla přinést nové pohledy a nové možnosti vyvstalé krizové situace. Případová konference je metoda sociální práce, při které jde o poradu věnovanou diskusi o případu, již se účastní členové rodiny, popřípadě další blízcí lidé a zástupci institucí, kteří mají s klientovými problémy něco do činění. Cílem je nalézt nejvhodnější řešení aktuální nepříznivé situace. Případové konference je možné svolávat i opakovaně, ale vždy musí

²⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, § 19, odst. 4 - zvláštní oprávnění vydává obecní úřad obce s rozšířenou působností a obsahuje jméno a příjmení zaměstnance, jeho další osobní údaje a vymezuje činnost, kterou může zaměstnanec vykonávat.

³⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, §10, odst. 3,písm d)

být úvodní, jejím úkolem je zhodnocení stavu a navržení individuálního plánu, který se následně vyhodnocuje při průběžné případové konferenci (Matoušek, 2008, s. 161).

Pro úspěšnost sociální práce je rovněž důležité budování vztahu mezi sociálním pracovníkem a rodinou. Vzájemný vztah by měl být vyvážený, neboť se významně podílí na míře vzájemné spolupráce. Sociální pracovník by měl ke všem klientům přistupovat individuálně, s respektem a účastí na jejich problémech (Pemová, Ptáček, 2012, s. 139-141).

6.1 Sociální práce s dítětem v pěstounské péči

Dítě bezpochyby potřebuje především pocit jistoty a bezpečí. Sociální práce s dítětem v náhradní rodinné péči by proto měla zahrnovat zajištění a podporu stabilního výchovného prostředí dítěte v podmínkách pěstounské rodiny, které by mělo dítěti poskytnout pocit domova a naplnit jeho základní potřeby. Důležité je také budovat identitu dítěte posilováním jeho vztahu ke své biologické rodině. S dítětem by se mělo rovněž pracovat ve směru, aby bylo schopné pochopit vztahy, ve kterých se ocitá a také stávající režim nové rodiny (Matějček, 1992, s. 182-183).

Nejprve je třeba vyhodnotit příčiny ohrožení dítěte a z toho pak odvodit, v jakých oblastech je potřeba zajistit ochranu a pomoc dítěti. Tyto příčiny ohrožení dítěte jsou klíčové pro sestavení plánu opatření. Vše by mělo být zavedeno do individuálního plánu ochrany dítěte, který by měl obsahovat také časový plán opatření, a to z důvodu kontroly plnění a mapování situace dítěte. Dítěti může být poskytnuta pomoc ve formě psychologického poradenství, pedagogicko-psychologického poradenství, rodinného poradenství, zdravotní péče, zajištění volnočasových aktivit, pomoc při přípravě do školy, apod.

Na tvorbě IPOD se podílí OSPOD, biologická rodina, pěstouni, odborníci pracující s rodinou a někdy i samotné dítě.³¹

6.2 Sociální práce s náhradní rodinou

Náhradní rodina vzniká pozvolna, někdy trvá i několik let, než si všichni začnou vzájemně důvěřovat a mohou se na sebe spolehnout (Colorosová, 2008, s. 177).

³¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, §10, odst. 3, písm. d)

Sociální práce s pěstounskou rodinou spočívá v podpoře pěstounů v jejich záslužné práci. Pracovníci příslušných úřadů obcí s rozšířenou působností a doprovázející organizace by měli být oporou pěstouna a v případě, že se pěstoun nebo dítě ocitne v obtížné životní situaci, by se ho měli snažit nasměrovat správným směrem, např. jak a s kým daný problém řešit. V rámci různých setkání mají pěstouni možnost vzájemně sdílet svá trápení a těžkosti, ale také radosti vyplývající z výkonu pěstounské péče.

Při doprovázení pěstounských rodin sociální pracovník společně s pěstouny pravidelně hodnotí fungování rodiny, atmosféru v rodině, doprovází rodinu během období adaptace dítěte a po celou dobu výkonu pěstounské péče. Funkce sociálního pracovníka spočívá ve vykonávání jakého si průvodce a pomocníka při výkonu pěstounské péče.³² Sociální práce s pěstounskou rodinou se odvíjí od IPOD. V souladu s IPOD je sestavována dohoda o výkonu pěstounské péče, kterou je povinen každý pěstoun uzavřít s obecním úřadem obce s rozšířenou působností nebo s pověřenou osobou. V dohodě jsou vymezena práva a povinnosti jednotlivých zúčastněných stran.

6.2.1 Odborné služby pro náhradní rodinnou péči

Poskytují je zařízení sociálně právní ochrany, jejichž zřizovatelem je stát. Jedná se o zařízení, která se zabývají poradenskou činností, nebo o zařízení, v nichž může být dítě krátkodobě nebo dlouhodobě umístěno. Jsou to:

- Zařízení odborného poradenství pro péči o děti poskytuje komplex služeb, jehož cílem je sdělit uživatelům informace o jejich právech, povinnostech a oprávněných zájmech, nabízet různé možnosti řešení jejich životní situace a pomáhat tyto možnosti realizovat. Cílovou skupinou jsou žadatelé o náhradní rodinnou péči a rodiny s dětmi v náhradní rodinné péči, kteří vnímají jako obtížnou svou životní situaci a nejsou schopni ji vyřešit vlastními silami (Matějček, 2002, s. 28).
- Zařízení sociálně výchovné činnosti nabízí dětem programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.³³
- Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou zařízení poskytující komplexní první pomoc a intervenci akutně ohroženým, týraným, zneužívaným a opuštěným

³²

http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

³³ Zákon č. 359/1999, o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, §41

dětem. Okamžitá pomoc zahrnuje ubytování dětí, stravování, poskytnutí zdravotních služeb, výchovné, vzdělávací a aktivační služby, psychoterapii. Cílem je pomáhat dětem, které se ocitnou v obtížné a naléhavé životní situaci a komplexně řešit jejich situaci (Matějček, 2002, s. 29).

- Výchovně rekreační tábory za účelem výchovného působení na děti směřující k odstranění nebo potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků.³⁴

Sociální služby se zaměřením na náhradní rodinnou péči mohou poskytovat i další právnické a fyzické osoby, pokud jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, např. občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti (Matějček, 2002, s. 28).

6.2.2 Respítní péče

Respítní péče nebo taky úlevová či odlehčující je vlastně takovou péčí o pečující. Pomáhá lidem dlouhodobě pečujícím s cílem ulehčit jim situaci a poskytnout jim prostor pro relaxaci, načerpání nových sil a energie. Pečovat celoročně o svěřené děti, které často mívají specifické potřeby, je psychicky náročné a vyčerpávající. Proto je zapotřebí, aby i pěstounům byla dána možnost relaxovat. Existují různé formy respítní péče. Může jít o poskytnutí péče přímo doma, kdy pečující osobu nahradí vyškolený profesionál a pěstoun tak může odjet třeba na dovolenou nebo formou krátkodobého umístění dítěte v nějakém pobytovém zařízení, např. na táboře.³⁵

- Osobní asistence je další z forem respítní péče, která se zaměřuje na pěstounské rodiny pečující o děti se zdravotním handicapem. Cílem této péče je pomoci dětem s postižením zvládnout prostřednictvím osobního asistenta ty úkony, které by dělaly samy, kdyby postižení neměly a odlehčit tak pěstounům. Pomoc obsahuje zejména doprovázení dětí do mateřské nebo základní školy, na volnočasové aktivity, rehabilitaci apod. Cílovou skupinou osobní asistence jsou děti se zdravotním, mentálním nebo kombinovaným postižením v pěstounské péči (Matějček, 2002, s. 28–29).
- Mezi odlehčovací služby patří rovněž podpůrné programy, které jsou určeny pěstounským rodinám a realizují je vyškolení a zkušení dobrovolníci pracující

³⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, § 43

³⁵ <http://www.nicm.cz/oblasti/zdravi/zdravotni-handicapy/respitni-pece>

na konkrétní zakázce rodiny. Dobrovolníci dětem pomáhají s vytvářením nových kontaktů, zajišťují volnočasové aktivity, pomoc při přípravě do školy, doučování, doprovod na kroužky. Dobrovolník se může stát dítěti starším kamarádem a pozitivním vzorem.

- V rámci odlehčovacích služeb jsou pořádány i víkendové pobyty pro děti, jedná se o vzdělávací a zážitkové pobyty pro děti zaměřené na konkrétní téma.³⁶

³⁶ http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

7 Finanční zabezpečení pěstounské péče

Pěstounská péče je podporována státem, a to dávkami pěstounské péče, které jsou upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění.

O dávkách pěstounské péče rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce dle místa trvalého bydliště oprávněné osoby, a to dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.

Odměna za výkon pěstounské péče je posuzována jako příjem ze závislé činnosti pro účely daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění. V případě, že oba manželé jsou osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pouze jednomu z nich. Bez ohledu na druh odměny si mohou pěstouni přivydělávat. Dávky pěstounské péče se vyřizují na pobočkách Úřadu práce dle trvalého bydliště osoby, která má na dávku nárok. Dávkami pěstounské péče jsou:

7.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí osobě pečující. Nárok na příspěvek se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu,³⁷ které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Příspěvek náležející zletilému dítěti se vyplácí tomuto dítěti.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc

- a) 4500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 5550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d) 6600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte:

³⁷ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, § 11 až 16

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)Kč
Do 6 let	4650	5550	5900	6400
6 – 12 let	5650	6800	7250	7850
12 – 18 let	6450	7800	8300	8700
18 – 26 let	6750	8100	8600	9000

Tabulka č. 1 – výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte u závislé osoby³⁸

Příspěvek na péči nenáleží po dobu, kdy je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče nahrazující péči rodičů.

Jestliže dítě pobírá důchod z důchodového pojištění, náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi tímto příspěvkem a důchodem.

7.2 Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci.

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc, není-li dále stanoveno jinak,

a) 8000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,

b) 12000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,

c) 20000 Kč,

1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,

2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné

fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),

3. jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo

³⁸ Zdroj: Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, § 47 f, odst. 4

d) 24000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující a osoby v evidenci se odměna pěstouna zvyšuje o polovinu částky uvedené pod písm. a). Odměna pěstouna podle písm. a) a b) náleží osobě pečující nebo osobě v evidenci, která je rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Pro účely rozhodnutí o přiznání odměny pěstouna je krajská pobočka Úřadu práce povinna si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Odměna pěstouna se poskytuje i po dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény osoby pečující nebo osoby v evidenci, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa. Odměna pěstouna nenáleží po dobu, kdy je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů.

7.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče.

Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku

- a) do 6 let 8000 Kč,
- b) od 6 let do 12 let 9000 Kč,
- c) od 12 let do 18 let 10000 Kč.

Příspěvek při převzetí dítěte se vyplácí jednorázově.

7.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo (dále jen „motorové vozidlo“) nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.

Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200000 Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla může být poskytnut v bezhotovostní formě i před zakoupením motorového vozidla. Použití příspěvku na zakoupení motorového vozidla je osoba pečující povinna prokázat do 6 měsíců od jeho poskytnutí.

7.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25000 Kč. Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží jen jednou.

Dále mají osoby pečující při splnění zákonem stanovených podmínek možnost čerpat na děti svěřené do pěstounské péče přídavek na dítě a rodičovský příspěvek dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.

7.6 Přídavek na dítě

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40.

Výše přídavku na dítě činí za kalendářní měsíc, jde-li o nezaopatřené dítě ve věku

- a) do 6 let 500 Kč,
- b) od 6 do 15 let 610 Kč,

c) od 15 do 26 let 700 Kč.

Přídavek na dítě náležející zletilému nezaopatřenému dítěti se vyplácí tomuto dítěti. Přídavek na dítě náležející nezletilému nezaopatřenému dítěti se vyplácí osobě, která má dítě v přímém zaopatření.

7.7 Rodičovský příspěvek

Rodič nebo osoba, která převzala do péče dítě nahrazující péči rodičů³⁹ a osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220000 Kč.

7.8 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad nebo pověřená osoba, které uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče, mají nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče ve výši 48000 Kč za kalendářní rok, pokud dohoda o výkonu pěstounské péče trvala po celý kalendářní rok nebo trvala-li dohoda o výkonu pěstounské péče pouze po část roku, mají nárok na alikvotní část tohoto státního příspěvku. O přiznání státního příspěvku na výkon pěstounské péče rozhoduje a vyplácí ho krajská pobočka Úřadu práce, v jejímž obvodu se nachází sídlo nebo místo trvalého pobytu žadatele o příspěvek.

Státní příspěvek je určen na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí.⁴⁰

³⁹ Zákon č. 117/1995 Sb., v platném znění, § 7, odst. 10

⁴⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., v platném znění, §4 7d

Praktická část

8 Cíl výzkumu

Cílem praktické části mé práce je zjistit, jaké formy sociální pomoci využívají pěstounské rodiny. Při výběru pěstounských rodin jsem se snažila o to, aby každá z nich byla něčím specifická. S ohledem na rozmanitost složení pěstounských rodin mohu navzájem porovnat jejich názory, zkušenosti a využití různých forem pomoci.

Hlavním cílem mého výzkumu je analyzovat, zda pěstouni sledují legislativní změny v sociálně právní ochraně dětí, jak se u pěstounů projevily změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, kde pěstouni čerpají informace o formách sociální pomoci, zda využívají nabízenou odbornou pomoc, jaké další formy sociální pomoci pěstounské rodiny využívají a zdali se domnívají, že finanční zajištění pěstounské péče, sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná.

9 Metodika výzkumné části

Svůj výzkum jsem postavila na snaze porovnat názory a odpovědi pěstounů na mé předem připravené otázky. Řešila jsem otázky, kdo budou mí respondenti a jakými metodami bude výzkum probíhat.

9.1 Postup

Jako respondenty jsem oslovila 5 pěstounských rodin. Výběr rodin byl záměrný. Dle Chrásky (2007) se jedná o rozhodnutí výzkumníka, který vybírá respondenty dle svého úsudku. S pomocí sociální pracovnice pro pěstounskou péči byly vybrány rodiny, kdy každá z nich je něčím specifická, každá rodina má jinou skladbu a má odlišné potřeby. Vzhledem k rozmanitosti složení rodiny tak mohu porovnat, jakou sociální pomoc daná pěstounská rodina využívá. Výzkum byl prováděn v domácnostech pěstounů. Každý rozhovor trval 90 – 120 minut a odpovědi jsem si písemně zaznamenala. Vybrané rodiny nejdříve kontaktovala pracovnice OSPODU a dovolila se, zdali souhlasí se zapojením do mého výzkumného šetření a zdali souhlasí se sdělením telefonního čísla na sebe. Vybrané pěstounské rodiny se zapojením do výzkumu souhlasily. Následně jsem již vybrané rodiny kontaktovala a domluvila si termín schůzky. V úvodu své návštěvy jsem se představila, dále jsem představila svůj projekt. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi osobní téma, ujistila jsem respondenty o anonymitě a poděkovala jim za spolupráci na mém výzkumu. Pěstounské rodiny jsou označeny jako R1, R2, R3, R4, R5. Jména se v přepisu odpovědí nevyskytují, ostatní osobní údaje, které by mohly vést k identifikaci zúčastněných osob, jsou změněná. Počty dětí (přijatých či biologických) a jejich věk odpovídají realitě.

S vlastním výzkumem jsem započala v květnu r. 2014 a dokončila jej v srpnu r. 2014.

Respondenty výzkumu tvoří tyto pěstounské rodiny:

- **Rodina R1** – manželé ve věku 53 let a 57 let, v pěstounské péči mají 2 děti, sourozence, jsou to vnoučata manželů. Dívka je ve věku 10 let a chlapec ve věku 7 let. Jde o pěstounskou péči příbuzenskou. Manželé mají vnoučata v pěstounské péči od r. 2007. Dívce byly 3 roky a chlapci 2 měsíce, když se o ně začali starat, neboť jejich matka – dcera prarodičů onemocněla, musela podstoupit náročnou léčbu, která ovšem nebyla úspěšná a matka dětí zemřela. Otec dětí byl druhem matky, po onemocnění družky péči o děti nezvládal, zejména péči o 2 měsíčního chlapce a proto se svěřením dětí do péče prarodičů souhlasil. V současné době otec o děti,

dle vyjádření prarodičů, nejeví již delší dobu žádný zájem, děti s ním nejsou v kontaktu, proto se prarodiče rozhodli po poradě se sociální pracovníci podat návrh na péči poručnickou a také zvažují podat návrh na zbavení otce rodičovské odpovědnosti. Na mé otázky odpovídal muž, jeho manželka souhlasně přikyvovala.

- **Rodina R2** – rozvedená žena, věk 72 let, v pěstounské péči má 12 letého vnuka. Jde o pěstounskou péči příbuzenskou. O vnuka se stará od r. 2010, pěstounská péče je až od října 2013. Od r. 2010 do července 2012 se starala ještě o vnučku, sestru chlapce. Ta v červnu 2012 odmaturovala a od srpna 2012 je již zaopatřená. Pěstounka bydlí v rodinném domku, kterého je vlastníkem. V domě s ní bydlela po rozvodu i její dcera se 2 dětmi. Dcera se dostala do finančních potíží a rozhodla se, že si pojede vydělat peníze do zahraničí. Jelikož bydlela v domě se svou matkou, dohodli se, že babička se bude pár měsíců, maximálně jeden rok o děti starat a dcera jí bude posílat nějaké peníze na výživu po děti. Otec si děti nechtěl vzít do péče, založil si novou rodinu, alimenty platil nepravidelně, když se dozvěděl, že matka dětí je v zahraničí, přestal alimenty platit úplně. Matka dětem poslala občas nějaký finanční obnos, většinou na narozeniny a na vánoce, jinak na jejich výživu nepřispívala, přestože to slíbila. Babička vnučata finančně zabezpečovala ze svých úspor. Nechtěla chodit nikde po úřadě nebo na soud a stěžovat si na svou vlastní dceru. Z celé situace byla nešťastná, raději se nikomu nesvěřovala. Úspory ale docházely, dcera oznámila, že se ze zahraničí již nevrátí a děti si tam vzít nemůže. Jednou, na začátku školního roku, kdy jsou pro děti značné výdaje, se babička rozhodla, že se půjde zeptat, zdali by měla nárok na nějaký jednorázový finanční příspěvek. Na městském úřadě ji sociální pracovníce vyslechla a navrhla jí, aby si chlapce vzala do pěstounské péče. Vše jí vysvětlila, včetně finančního zabezpečení a babička souhlasila. Dceři se toto řešení nelíbilo, s babičkou přestala komunikovat. Otec dětí také nejprve nesouhlasil. S oběma komunikovala sociální pracovníce, s otcem ústně, s matkou písemně přes e-mail, seznámila je se situací, vše jim vysvětlila, takže babička s pomocí sociální pracovníce v říjnu 2013 chlapce pravomocně do pěstounské péče dostala. Během rozhovoru bylo cítit, že pěstounku celá situace velmi bolestivě zasáhla, chování své dcery odsuzovala, nazvala ho velmi nezodpovědným. Komunikují spolu pouze v nezbytných záležitostech. Vnuk je se svou matkou často v kontaktu, telefonují si přes skype a to téměř každý den.

Pěstounka vícekrát během rozhovoru zmínila, že splácí svůj dluh. Jaký a komu mi nesdělila.

- **Rodina R3** – manželé, žena ve věku 47 let, muž 54 let. Žena má 5 vlastních dětí z předchozích manželství, z těchto 5 dětí už jsou 3 děti zaopatřené, 2 vlastní děti jsou ve věku 17 a 10 let. V pěstounské péči má 4 děti. Nejstarší dítě v pěstounské péči je již plnoleté, má 18 let, ale zatím nezaopatřené, neboť ještě studuje. Dále se pěstounka stará o děti předškolního věku, a to sedmiletého chlapce, šestiletou dívku a jedenácti měsíčního chlapce. U všech třech nejmladších dětí byl diagnostikován fetální alkoholový syndrom. Sedmiletý chlapec je opožděn ve vývoji, má problémy s motorikou, dlouho mu trvá, než se oblíkne, jí s pomocí, má problémy jíst přiborem. Protože dále trpí syndromem ADHD,⁴¹ nastupuje v září 2014 do 1. třídy speciální základní školy, která poskytuje vzdělání žákům se sníženými rozumovými schopnostmi, na které navazují specifické poruchy učení a chování. Šestileté dívence jsem při pokusu o navázání rozhovoru nerozuměla. Holčička nemluví. Buďto demonstruje a ukazuje, nebo vydává skřeky a nejmladší jedenáctiměsíční chlapec je opožděn ve vývoji a pěstounka s ním musí docházet na rehabilitační cvičení. V této rodině jde o pěstounskou péči dlouhodobou. První dítě převzala pěstounka do péče v r. 1999. Od tohoto data až dosud pěstounská péče trvá. Žena se k pěstounské péči dostala náhodou. Měla v úmyslu si osvojit dítě svého kolegy z práce. Jednalo se o cizího státního příslušníka, který měl v péči svou dceru. Po autohavárii ochrnul a nebyl schopen se o dítě starat. Při soudním jednání o osvojení soudkyně ženě navrhla, ať si zjistí podrobnosti o pěstounské péči a své rozhodnutí zváží, případně přehodnotí. V soudní síni byla s ženou také sociální pracovnice, která ji na chodbě soudu ve stručnosti seznámila s pěstounskou péčí, touto cestou se žena dostala k pěstounské péči. Následně měla 5 svých dětí, s nimi byla dlouhou dobu doma, když nejmladší dítě nastoupilo do mateřské školy, žena nemohla sehnat práci, tak se rozhodla pro pěstounskou péči. S manželem a všemi nezaopatřenými dětmi bydlí v rodinném domku ve vesnici vzdálené asi 20 km od okresního města. Rozhovor probíhal pouze s pěstounkou, manžel nebyl doma. Tři děti má v pěstounské péči pouze žena, nejmladší jedenáctiměsíční chlapec byl svěřen do pěstounské péče obou manželů.

⁴¹<http://www.adehade.cz/o-adhd/> - ADHD-Attention Deficit Hyperactivity Disorder - neurovývojová porucha charakteristická především poruchou pozornosti, impulzivitou a hyperaktivitou. Příznaky se projevují už od raného dětství.

- **Rodina R4** – rozvedená žena, věk 54 let, pěstounská péče trvá od r. 2003. V péči má 12 letého chlapce, dále má 2 vlastní děti, které jsou již dospělé a zaopatřené. Mladší z vlastních dětí je zdravotně postižený, má ochrnutou spodní polovinu těla a je upoután na invalidní vozík. Žije ve společné domácnosti s pěstounkou a chlapcem. Žena si vzala chlapce do pěstounské péče, když mu byl 1 rok. Předpověď jeho zdravotního stavu nebyla příznivá. Lékař kojeneckého ústavu, odkud si dítě brala, ji sdělil, že podle lékařských vyšetření bude dítě pravděpodobně hluché a mentálně retardované. Chlapec hluchý ani mentálně retardovaný není, ale sám nezvládá běžné věci. Je autista, má alergii na některé druhy jídla, nikde nechce být sám, bez pěstounky. Ve společnosti neznámých lidí se bojí. Ve školce a nyní i ve škole má asistenta. V některých předmětech je hodnocen známkou, v předmětech vyžadujících logické myšlení je hodnocen pouze ústně. Matematiku a fyziku zcela nechápe. Po prázdninách bude opakovat 7 třídu. Z lékařského hlediska mu byl přiznán II. stupeň zdravotního postižení. Chlapec je na pěstounku silně fixován. Během rozhovoru seděl vedle pěstounky a rozhovor poslouchal, nijak se nezapojoval.
- **Rodina R5** – manželé ve věku 56 a 57 let. Mají jedno vlastní dítě, které je již zaopatřené a má svou vlastní rodinu. Pěstounskou péči vykonávají od r. 1990, kdy si vzali do péče dvojčata, k nim si postupně vzali dalších sedm dětí. Celkem tedy mají v pěstounské péči devět dětí. Žádné dítě není zdravotně postižené. Kromě dvojčat jsou ostatní děti romské národnosti a vzájemně nejsou v příbuzenském vztahu. Věk dětí je v rozmezí 10 až 25 let. Tři děti navštěvují základní školu, čtyři děti studují na střední škole a dvě děti studují na vysoké škole magisterské studium. Rodina bydlí ve vesnici vzdálené asi 25 km od okresního města v rodinném domku, který má v pronájmu. Každé dítě má v domě svůj samostatný pokoj. U rozhovoru byli oba manželé, na mé otázky odpovídal muž, jeho manželka souhlasně přikyvovala. Na úvod mi bylo sděleno, že se na ně poměrně často obracejí studenti různých typů vysokých škol a vyšších odborných škol a chtějí po nich informace, buďto ve formě vyplnění dotazníku nebo rozhovoru týkajícího se pěstounské péče.

9.2 Metoda výzkumu

S ohledem na záměr práce jsem zvolila kvalitativní výzkum a to z důvodu lidského pohledu na daný problém. Jak uvádí Disman (1998, s. 286), je důležitým aspektem kvalitativního přístupu *„jeho cíl, kterým je porozumění.“* Jako výzkumnou metodu jsem zvolila rozhovor, neboť jak uvádí Švaříček (2007, s. 159) je rozhovor *„nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor (in-depth interview), jež můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“* Pro svůj výzkum jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor, neboť dle Švaříčka (2007, s. 160) *„vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.“*

Příprava rozhovoru zahrnuje teoretickou znalost dané problematiky. Poté následuje vytvoření schématu základních témat rozhovoru a otázek k jednotlivým tématům, neboť *„pomocí otevřených otázek může badatel porozumět pohledu jiných lidí“* (Švaříček, 2007, s. 159). Vedení rozhovoru má svá pravidla. Na počátku nejprve dochází k představení výzkumníka a jeho projektu, pak následuje ujištění o anonymitě, požádání respondentů o spolupráci, případně žádost o souhlas s nahráváním rozhovoru. Poté následuje vlastní dotazování. Jednoduchými úvodními otázkami by měl výzkumník navodit přátelskou atmosféru a empatii. Páteří celého rozhovoru jsou hlavní otázky, které se bezprostředně týkají výzkumného tématu. Rozhovor je zakončen ukončovacími otázkami a opět sdělením o anonymitě a poděkováním za spolupráci.

Otázky rozhovoru byly dopředu připravené, jejich pořadí bylo dodržováno a jsou následující:

1. Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?
2. Jak se ve Vaší pěstounské péči projeví změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?
3. Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?
4. Jaké formy sociální pomoci využíváte?
5. Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které

se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

6. Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

10 Výstupy výzkumu

Cílem této kapitoly je seznámení s výpověďmi respondentů, které nejlépe vystihují odpověď na danou otázku. Zjištěná data jsem přepsala do následující podoby.

Sledujete legislativní změny v sociálně - právní ochraně dětí?

Rodina R1 legislativní změny nesleduje. Informace o legislativních změnách se dovídá na povinném školení.

Rodina R2 změny sleduje, prvotní informace o změnách získává z rádia, televize.

Rodina R3: *„Ano, sleduji. O změny v pěstounské péči se zajímám. Za dobu, co pěstounskou péči vykonávám, již bylo více změn, z ledna 2013 byla podle mého názoru asi nejvýraznější. Nyní se úplně jinak rozhoduje o svěřeni dítěte do péče.“*

Rodina R4 změny nesleduje. Pěstounka uvedla: *„Ať je jakákoliv legislativní změna, pro mě je nejdůležitější, že chlapec může být s námi.“*

Rodina R5 změny sleduje, tuto rodinu novela z ledna 2013 výrazně postihla, neboť se jim změnil systém finančního zajištění.

Z vyjádření respondentů na danou otázku vyplývá, že tři oslovené pěstounské rodiny legislativní změny sledují, z toho se dvě rodiny shodly na názoru, že změna z ledna 2013 byla zatím nejvýraznější změnou za dobu, kdy vykonávají pěstounskou péči. Změnil se systém rozhodování o svěřeni dítěte do péče. Dle vyjádření pěstounky je nynější proces svěřeni dítěte do péče podstatně delší, než byl dříve. Zbylé dvě rodiny se vyjádřily, že změny nesledují. Dle mého názoru je velkým přínosem pro rodiny vykonávající pěstounskou péči, povinnost absolvovat každý rok školení, kde jsou s těmito změnami seznámeni, takže i ti, kteří se o změny nezajímají, jsou o nich informováni. Zastávám názor, že by osoby, kterým byly soudně svěřeny děti do pěstounské péče, měly být informovány o legislativních změnách týkajících se pěstounské péče.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projevily změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

R1: *„Museli jsme uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Podstatnou změnou pro nás je, že se musíme povinně účastnit školení.“* Pěstouni dále odpověděli, že pokud školení nebyla povinná, neúčastnili se jich.

R2: Pěstounská péče vznikla po novele zákona. Pěstounka měla výhrady k povinnému školení, neboť jak uvedla: *„vychovala vlastní děti, dcerám pomáhala s výchovou jejich dětí a o vnuka jsem se již nějakou dobu také sama starala i bez školení.“* Ovšem po absolvování školení pěstounka na celou věc změnila názor. Zaujalo ji setkání s jinými pěstouny, jejich zkušenosti, problémy a poznatky. Pomohl ji rovněž rozhovor s psycholožkou, která se také školení účastnila. Po rozhovoru vnímala pěstounka svůj problém odlišně, a jak sama řekla: *„Školení mi po strážce duševní hodně dalo.“*

R3: Pěstounka vykonává pěstounskou péči již od r. 1999 a dle jejího vyjádření byla velmi mile překvapena, že po tolika letech, kdy vykonává pěstounskou péči, musí chodit na školení. S povinnou účastí na školení ji vznikl problém s hlídáním dětí. Dále měla pěstounka výhrady k absolvování povinné přípravy před převzetím dítěte. Dle jejího vyjádření tuto skutečnost chápala jako ponižující, neboť si přebírala do pěstounské péče dlouhodobě již čtvrté dítě. Velmi pozitivně pěstounka vnímá příspěvek na odlehčovací služby, k této změně uvedla: *„Za celou dobu, co vykonávám pěstounskou péči, jsem teprve v loňském roce byla s manželem a třemi nejmladšími dětmi na krátké pěti denní relaxační dovolené, kde jsem si odpočinula.“*

R4: Pěstounka nevnímala jako přínos povinnost absolvovat školení, neboť se již 10 let stará o postiženého chlapce. Po absolvování prvního školení se její názor změnil a jak sama řekla: *„Po skončení školení jsme ještě diskutovali, vyměňovali si zkušenosti, dozvěděla jsem se o problémech, ale i radostech jiných pěstounů, takže si myslím, že tato setkání jsou přínosná.“*

K dohodě o výkonu pěstounské péče si pěstounka také myslí, že je zbytečná. O chlapce se stará již 12 let, do novely i bez dohody.

Možnosti nároku na zajištění celodenní péče o děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce se pěstounka pousmála se slovy: *„nedovedu si představit, že by se o chlapce, byť jen na 14 dní staral někdo jiný nebo že by jel někam na tábor.“*

R5: Před novelou zákona byla tato pěstounská rodina zařízení pro výkon pěstounské péče, po novele jsou osoby pečující a vykonávají pěstounskou péči dlouhodobou. „*Změn jsme za dobu naší pěstounské péče zažili více, ne vždy byly změny v náš prospěch.*“ Další změnou bylo uzavření dohody o výkonu pěstounské péče s Centrem psychologické pomoci se sídlem v Karviné a přidělení klíčové pracovnice z tohoto pracoviště.

Všichni dotázaní respondenti odpověděli, že největší změna pro ně byla povinnost absolvovat povinné školení a uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Zejména povinnost absolvovat povinné školení byla všemi dotázanými přijata negativně. Avšak po absolvování prvního povinného školení tři pěstounky vnímají tuto povinnost jako přínos v jejich pěstounské péči, oceňují zejména možnost setkání a diskuse s odborníky a s jinými pěstounskými rodinami. Pěstounce, která má v péči batole a dvě děti předškolního věku, však tato povinnost přináší problém a to v souvislosti se zajištěním hlídání dětí. K dohodám o výkonu pěstounské péče se některé respondentky vyjádřily také negativně, neboť pěstounskou péči vykonávají, jak uvedly, již delší dobu a to na základě soudního rozhodnutí. Rozdílný je rovněž pohled na respitní péči. Po rozhovorech s pěstouny jsem toho názoru, že povinné školení je pro osoby vykonávající pěstounskou péči přínosné, neboť na školení jsou přítomni odborníci na náhradní rodinnou výchovu, psychologové, pediatři, etopedi a další. Pěstouni tak mají možnost dotázat se na otázky, které je zajímají. Velkým přínosem je také setkání a diskuse s ostatními pěstouny. Povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče nevnímám jako přínos, neboť o této věci rozhoduje soud, do rodiny dochází sociální pracovnice oddělení péče o děti místně příslušného městského úřadu, která dvakrát ročně zasílá na soud zprávu o výkonu pěstounské péče. Někteří respondenti se zmínili, že je to jen další kontrola o jejich výkonu pěstounské péče, neboť pracovnice centra, se kterým mají uzavřenou dohodu, k nim dochází jedenkrát za dva měsíce.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

Tři respondentky uvedly, že informace týkající se sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny se dozví na školeních a během návštěvy sociální pracovnice. Jedna respondentka si informace vyhledává na internetu, sleduje stránky nadací, které se náhradní rodinou péči zabývají.

R3: „Přes diskuzní fórum se dozvím, co všechno si žádali ostatní a takto získávám přehled o různých druzích pomoci.“

Rodina R5 aktivně pracuje v oblasti náhradní rodinné péče, je členem klubu asociace náhradních rodin České republiky. O chystaných změnách v zákonech a různých druzích pomoci se dovídá ještě dříve, že vejdou v platnost.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

Všechny oslovené pěstounské rodiny využívají dávky pěstounské péče. Dále při splnění zákonem stanovených podmínek pobírají dávky podle zákona č. 117/95 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, kterými jsou přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení. Pěstounka, která má v péči zdravotně postiženého chlapce, pobírá příspěvek na mobilitu. Na tyto dávky mají zákonný nárok. Jsou o těchto dávkách sociálními pracovníci a na školeních informováni. Pěstounské rodiny mohou získat další finanční příspěvky z fondů a nadací.

R1: „Ani přesně nevíme, o co bychom dále mohli žádat či na co máme nárok.“
„Nechceme neustále telefonovat sociální pracovníci a zjišťovat, zdali by nám to či ono bylo proplaceno.“

R2: „Zajistila jsem vnukovi doučování anglického jazyka s finančním příspěvím nadace Terezy Maxové.“

R3: „Školné pro nejstarší dívku, kterou mám v pěstounské péči, bylo placeno z nadačního fondu manželů Klausových. Z dalšího nadačního fondu byly vybaveny dětský a studentský pokoj.“ Pěstounka dále uvedla, že by uvítala, kdyby existoval seznam, na co všechno lze žádat příspěvky.

R4: „O další sociální výpomoc jsem dosud nežádala. Ani nevím, o co bych ještě mohla požádat a kde bych měla žádat. Dosud, když bylo potřeba, jsme si pomáhali vždy v rámci rodiny.“

Rodina R5, která má v pěstounské péči devět dětí, využívá příspěvky z nadací a nadačních fondů na zaplacení pomocníka v domácnosti, příspěvek na zaplacení pedagoga na doučování dítěte. Čerpají příspěvky na placení školného nebo na zaplacení školních aktivit, např. lyžařské kurzy. Děti byly několikrát na víkendovém pobytu. Starší děti byly na desetidenním

pobytu v zahraničí. Rodina dostala příspěvek na rekonstrukci domu, na zařízení do dětských pokojů a příspěvek na zakoupení pračky.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že dvě rodiny využívají pouze dávky, na které mají zákonný nárok. Zbylé tři rodiny využívají kromě zákonných dávek ještě finanční příspěvky z fondů a nadací. Dle mého názoru, při využívání a čerpání finanční pomoci hodně záleží především na informovanosti a aktivitě rodiny nadaci oslovit a o příspěvek si požádat. Rodina s devíti dětmi v pěstounské péči, která se aktivně zajímá o náhradní rodinnou výchovu, obdržela finanční příspěvky na různé aktivity pro děti spojené se školou, na pobyty pro děti, dále na rekonstrukci domu, vybavení do dětských pokojů, nákup pračky.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

R1: „Doposud jsme žádné závažné výchovné problémy neřešili ... kdyby přece jen nějaký problém nastal a potřebovali bychom odbornou radu, na školení jsme dostali telefonní číslo na krizovou linku pro náhradní rodinnou péči, zřejmě bychom zavolali tam.“

R2: „Zatím jsem žádný problém nemusela řešit ... když jsem musela být na pár dní hospitalizována v nemocnici, starala se o chlapce jeho teta ... zatím jsme si vždy vypomohli v rámci rodiny.“

Pěstounka dále uvedla, že chlapec je se svou matkou denně v kontaktu přes skype a s otcem si občas napíše e-mail.

R3: Nejstarší dívka v pěstounské péči zná svého otce, ale není s ním v kontaktu, ani svého otce doposud nevyhledávala. Nejmladší děti, o které se pěstounka stará, jejich biologičtí rodiče ještě nenavštívili. Nejmladší děti byly na doporučení dětské lékařky vyšetřeny klinickým psychologem, z toho jedna dívka je pravidelně vývojově sledována dětským psychologem. S dalším z dětí, s chlapcem, pěstounka absolvovala před nástupem do školy vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

R4: Pěstounka nemá s chlapcem výchovné problémy. Z důvodu jeho zdravotního postižení, kterým je autismus, s ním dochází do speciálního autistického centra v Ostravě. Dále pravidelně docházejí k psychologce na psychiatrickou léčbu. Chlapec byl vícekrát

vyšetřován v pedagogicko-psychologické poradně. Biologičtí rodiče se o chlapce nezajímají. On se na ně neptá. Chlapec ví, že k pěstounce přišel, neboť datum jeho příchodu do rodiny společně oslavují, ale pěstounka se domnívá, že při svém postižení zřejmě situaci nerozumí.

R5: Pěstouni s dětmi neměli žádné výchovné problémy. Děti si mezi sebou vzájemně pomáhají. Každý večer se scházejí všichni u večeře, potom si povídají. Pěstouni často s dětmi podnikají turistické vycházky po okolí. Dětem vadí, když musí mluvit o tom, že jsou v pěstounské péči. Pouze jednoho chlapce si berou jeho biologičtí rodiče jednou měsíčně domů, ostatní děti se se svými biologickými rodiči nescházejí. Odborné služby rodina zatím nevyužila, neboť jak manželé uvedli: „*nepotřebovali jsme je.*“

Z výpovědí všech pěti respondentů vyplývá, že se u nich dosud závažné problémy s péčí a výchovou dětí nevyskytly.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

R1: Pěstouni se domnívají, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči není dostatečná. Rovněž nesouhlasí s krácením některých zákonných příspěvků z důvodu, že děti pobírají sirotčí důchod. Rodině vznikly v souvislosti s výkonem pěstounské péče dluhy a navíc pěstounka byla nucena z důvodu péče o vnuka opustit zaměstnání a tím rodině klesl finanční příjem.

R2: „*Nestěžuji si, jsem spokojená ... z mého hlediska se mi finanční zajištění i jiné druhy pomoci jeví jako dostatečné.*“

R3: Pěstounka se domnívá, že finanční zajištění a sociální pomoc není při péči o více dětí dostatečná. Aby ušetřila měsíčně nějaké finanční prostředky, nakupuje hodně věcí přes eshopy. Pěstounka by uvítala možnost bezúročné krátkodobé půjčky na nákup jednorázových větších výdajů věci osobní potřeby: „*nakoupit pro všechny děti např. zimní obuv je poměrně jednorázově značná finanční částka.*“

R4: „*Myslím si, že pomoc je dostatečná ... když situaci porovnáám se stavem před jedenácti lety, kdy jsem dostávala jen 1000,-Kč měsíčně, chodila jsem do práce a občas brigádně vypomáhala v supermarketu, abych zabezpečila rodinu, tak dnes mohu zůstat doma a věnovat se chlapci. Zajištění jsme dostatečné.*“

R5: Pěstouni se domnívají, že po novele zákona se jejich finanční zajištění zlepšilo. Dále vnímají jako přínos, že zákon vymezuje jejich práva. Pozitivně se vyjádřili také k dohodě o výkonu pěstounské péče a k povinnosti absolvovat školení. *„Školitelé byli zkušení odborníci, jejich přednášky byly zajímavé ... na závěr je diskuze ... zde se dovídáme, jaké problémy řeší ostatní pěstouni.“*

Tři respondenti se domnívají, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je dostatečná. Dvě pěstounské rodiny uvedly, že pomoc dostatečná není, řešení ke zlepšení své situace vidí v možnosti poskytnutí krátkodobého bezúročného úvěru.

11 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem mé praktické části bylo zjistit, jaké formy pomoci oslovené pěstounské rodiny využívají. Jelikož se jedná o velmi osobní téma, měla jsem obavy, jak bude anketa respondenty přijata. Byla jsem příjemně překvapena. Oslovené pěstounské rodiny mi velmi ochotně odpověděly na mé otázky. Mě naopak velmi překvapil jejich názor na téma povinné školení pro pěstouny.

Jak jsem již výše uvedla, oslovila jsem pět pěstounských rodin. Při výběru jsem kladla důraz na rozmanitost složení rodiny. Kritériem bylo, abych oslovila rodiny s pěstounskou péčí příbuzenskou a pěstounskou péčí klasickou, dále rodiny, kde jsou děti předškolního a mladšího školního věku, kde jsou v rodině starší děti v období asi od 15 let a rovněž mě zajímal názor pěstounky, která pečuje o zdravotně postižené dítě. U dvou z oslovených rodin je pěstounská péče příbuzenská, kdy se prarodiče starají o vnoučata, u zbývajících třech rodin jde o klasickou pěstounskou péči dlouhodobou, z toho jedna rodina má v péči dítě zdravotně postižené.

Z šetření vyplynulo, že pěstounské rodiny jsou o legislativních změnách v zákonech informovány a to na povinných školeních nebo při pravidelných návštěvách sociálních pracovníků 1 x za 6 měsíců nebo doprovázejících pracovníků organizací, se kterými mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče 1 x za 2 měsíce.

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, přinesla rozsáhlé změny v pěstounské péči, a to zejména změnu týkající se uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, dále byly zákonem taxativně vymezeny práva a povinnosti pěstounů. Tyto změny byly oslovenými pěstounskými rodinami přijaty velmi rozpačitě. Byli překvapeni, že i po letech, kdy na základě soudního usnesení o svěřením dítěte do pěstounské péče bez problémů vykonávají pěstounskou péči, musí podepsat ještě dohodu o výkonu pěstounské péče. Všechny oslovené rodiny ze změn nejvíce překvapila povinnost absolvovat školení v rozsahu 24 hodin ročně. Dotázaní pěstouni neviděli v povinné účasti na školení žádný přínos, nic pozitivního. Byl vysloven názor, že školení a absolvování povinné přípravy před převzetím dítěte je pro pěstouny, kteří vykonávají pěstounskou péči již delší dobu, vnímán jako ponižující. Domnívají se, že tato školení a příprava by měla být povinná pro pěstounské rodiny, které teprve s péčí začínají. Školení bylo zajištěno formou semináře v rozsahu 4x1 den v délce 6 hodin školení, což bylo pro rodiny, kde jsou malé děti nebo dítě zdravotně postižené, zcela nevyhovující, neboť vznikl problém se zajištěním hlídání pro děti.

V roce 2014 došlo ke změně způsobu provedení školení a pěstounům byla dána možnost absolvovat školení i formou víkendového pobytu společně s dětmi. Tuto možnost některé rodiny využily, forma tohoto školení byla kladně hodnocena. Dozvěděli se spoustu zajímavých informací, využili relaxační zařízení hotelu a odjížděli s pocitem příjemně stráveného víkendu.

Po absolvování školení oslovené rodiny změnily na tuto povinnost svůj názor. Při rozhovoru rodiny shodně uvedly, že školení jsou tematicky velmi zajímavá, vedená zkušenými odborníky na danou problematiku. Na školení byl přítomen psycholog, pedagog, etoped. Jelikož je nyní školení pro pěstouny povinné, účast byla vysoká. Za největší přínos školení respondenti uvedli právě setkání a diskuzi s jinými rodinami. Dozvěděli se o problémech, ale i radostech jiných pěstounů a někteří získali na situaci, ve které se ocitli, úplně jiný náhled. Školení je posílilo rovněž po duševní stránce. Mnozí pěstouni si mezi sebou předali kontakt a diskutují přes e-mail nebo facebook.

Další výraznou změnou je způsob o rozhodování svěření dítěte do péče. Dle současné právní úpravy ve věci rozhoduje již od počátku soud a to dvojitým řízením. Nejprve je na základě předběžného opatření vydáno usnesení o svěření dítěte do péče, a poté probíhá řízení o konkrétním druhu péče. Celý proces je delší než před novelou. Po dobu, kdy není pravomocně rozhodnuto o konkrétním druhu péče, nemá pěstounka nárok na žádné pěstounské dávky na dítě ani na žádné zabezpečení pro sebe.

Další změnou novely zákona je zánik zařízení pro výkon pěstounské péče, což postihlo rodinu R5. Zanikl výkon pěstounské péče ve zvláštním zařízení. Nyní po novele jsou pěstouni z těchto zařízení osoby pečující a vykonávají pěstounskou péči dlouhodobou. Změnil se pro ně systém finančního zajištění.

Co se týká získávání informací o poskytnutí pomoci určené pro pěstounské rodiny využívají pěstouni různé zdroje. Nejčastěji jsou s informacemi seznámeni při návštěvě sociální pracovnice, dále si informace sdílejí při povinných školeních. Dalším zdrojem informací je internet.

Na otázku, jaké formy sociální pomoci pěstouni využívají, jsem dostala velmi různé odpovědi. Rodina R1 využívá pouze dávky pěstounské péče. O ničem dalším, co by mohli využít, neví. Rodina R2 pobírá dávky pěstounské péče, využila příspěvek na školu v přírodě, a z nadačního fondu: „Nadace Tereza Maxová dětem“ dostává příspěvek na doučování.

Rodina R3 pobírá dávky pěstounské péče, dále rodičovský příspěvek, přídavky na děti, příspěvek na bydlení. Využívá i příspěvky na respitní péči a příspěvky z nadací a fondů. Z nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových obdrželi příspěvek na školné. Rodina R4 pobírá dávky pěstounské péče, přídavek na dítě a příspěvek na mobilitu. O další sociální výpomoc ani jiné příspěvky nežádala. Rodina R5 využívá dávky pěstounské péče, pobírá přídavky na děti, čerpá i příspěvky na odlehčovací služby, dále obdržela příspěvky z nadací a nadačních fondů. Dle mého názoru, při využívání a čerpání finanční pomoci hodně záleží především na aktivitě rodiny nadaci oslovit a o příspěvek si požádat.

Problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče jako např. problémy s identitou, biologickými rodiči apod. se v rodinách nevyskytly. Dotázané rodiny zatím neřešily ani výchovné problémy s dětmi. Pěstouni, kteří se zúčastnili mého rozhovoru, uvedli, že mezi sebou mají bezproblémové vztahy a vzájemně si důvěřují. Pokud se nějaké problémy vyskytly, vyřešili si je sami nebo s pomocí nejbližší rodiny. Odborné služby využily pouze rodiny R3 a R4. Rodina R3 z důvodu posouzení zralosti dítěte k nástupu do školy a rodina R4 z důvodu zdravotního postižení dítěte. Dítě z rodiny R4 dochází pravidelně asi od svých čtyř let ke klinické psychologce, která zaznamenává jeho vývoj.

Zajímavě dopadl i rozbor odpovědí na otázku, zdali se domnívají, že je finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc dostatečná. Tři rodiny a to rodina R2, R4 a R5 si myslí, že stát zabezpečil pěstouny dávkami dostatečně. Rozšířil se i okruh příspěvků, a to především příspěvky na odlehčovací služby. Naproti tomu, rodiny R1 a R3 se domnívají, že finanční zabezpečení není dostatečné. Rodina R1 uvádí znevýhodnění v systému přiznávání příspěvků, a to z důvodu, že děti pobírají sirotčí důchod. Rodině R3, kde jsou dvě děti předškolního věku a jedno batole, navíc je vzhledem k handicapu dítěte nutno často dojíždět do odborných zdravotních zařízení, měsíční příjmy pokrývají provozní výdaje rodiny.

Z provedených rozhovorů vyplynulo, že dotázané rodiny se orientují ve finančním zajištění pěstounské péče a dalších příspěvcích. Většina oslovených uvedla, že po novele je finanční zajištění pěstounské péče dostatečné. Kromě dávek pěstounské péče pobírají někteří také dávky ze systému státní sociální podpory, neboť příjem z odměny pěstouna a úhrady potřeb dítěte se dle současné právní úpravy nezapočítává do rozhodného příjmu pro nárok na dávky státní sociální podpory. V případě, že je v rodině zdravotně postižené dítě, pobírá pěstounka i dávky pro zdravotně postižené. Jelikož všichni pěstouni mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, jsou informováni o možnosti příspěvku na odlehčovací

služby. Jeho využití je ale různé, neboť závisí i na jiných okolnostech, a to především na věku dětí nebo zdravotnímu handicapu. V rodinách, kde jsou malé děti nebo je dítě zdravotně postižené, tento příspěvek nečerpají nebo jej čerpají pouze částečně. V rodinách, kde už jsou větší děti, jsou příspěvky na odlehčovací služby plně využívány. U mnou dotázaných respondentů jsou rovněž často využívány i finanční příspěvky z nadací a nadačních fondů. Tyto jsou převážně poskytovány na placení školného a aktivit spojených se školou, např. doučování, dále na asistenta v domácnosti, vybavení dětských pokojů apod. Příspěvky z nadací a nadačních fondů nejsou nárokové dávky, proto záleží na informovanosti a především aktivitě pěstounů, zdali si o příspěvek požádají. Pro pěstouny je rovněž zajištěno odborné poradenství, a to buď na povinných školeních, kde jsou odborníci z různých oborů, které souvisí s náhradní rodinnou výchovou nebo se pěstouni mohou obrátit na pracovníky organizace, s níž mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Školení je uváděno také jako prvotní zdroj informací o legislativních změnách, příspěvcích, dávkách a dalších formách pomoci. I při své náročné a záslužné práci pěstouni sledují legislativní změny v oblasti náhradní rodinné výchovy. Mezi pozitiva novely patří také skutečnost, že pěstounství je vedeno jako zaměstnání. Pěstounovi je z vyplácené odměny pěstouna odváděno sociální a zdravotní pojištění.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku pěstounské péče, konkrétně na formy sociální pomoci pěstounským rodinám. Domnívám se, že se jedná o aktuální téma, neboť každé dítě má právo na domov a na rodinu, se kterou sdílí lásku, vztahy a zážitky. Ohroženým dětem tento domov a rodinu poskytují profesionální pěstouni, kteří ke své náročné práci potřebují být finančně zabezpečeni a mít podporu odborníků v zainteresovaných institucích.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsem popsala historický vývoj pěstounské péče, druhy náhradní rodinné péče, formy pěstounské péče, proces zprostředkování pěstounské péče, uvedla jsem práva a povinnosti pěstounů, sociální práci v oblasti pěstounské péče a finanční podporu při výkonu pěstounské péče.

V praktické části jsem zjišťovala, jaké formy sociální pomoci pěstounské rodiny využívají, kde pěstouni získávají informace o poskytování sociální pomoci, jak se v pěstounské péči projeví změny v souvislosti s právy a povinnostmi při výkonu pěstounské péče, zdali pěstouni využívají psychologickou, etopedickou, pedagogickou či jinou odbornou službu.

Jedním z cílů politiky České republiky byla profesionalizace pěstounských rodin. K tomu, aby takto stanovený cíl mohl dobře fungovat, je zapotřebí, aby vše bylo správně právně nastaveno a uvedeno v praxi. Ne všechny právní úpravy, které měly tento plán podpořit, byly vytvořeny ku prospěchu osob vykonávajících pěstounskou péči. Sami pěstouni vidí problém v samotném soudním řízení o pěstounské péči, které se časově prodloužilo, neboť podle účinné právní úpravy probíhají ve věci dvě samostatná řízení. Touto úpravou se prodloužila délka řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče a do doby pravomocného usnesení o pěstounské péči nemá pěstoun nárok na pěstounské dávky pro sebe ani pro dítě.

Rovněž by mohl být rozšířen způsob využití státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Z tohoto příspěvku jsou mimo jiné hrazeny odlehčovací služby pro pěstounské rodiny. Jelikož někteří pěstouni příspěvek na odlehčovací služby nevyužívají, uvítali by možnost rozšíření využití tohoto příspěvku, např. na proplacení doučování nebo zájmových kroužků. Také by se z tohoto příspěvku mohly poskytovat např. krátkodobé finanční půjčky. Současná praxe je taková, že o vyplácení příspěvku rozhoduje pracovnice OSPODU nebo pracovnice

doprovázející organizace, s níž má pěstoun uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, a to na základě svého uvážení. Pracovnice OSPODU se řídí metodickým pokynem, který vydalo ministerstvo práce a sociálních věcí k čerpání těchto prostředků.

Z obsahu bakalářské práce a výpovědí pěstounů je zřejmé, že pěstounům je poskytována podpora jak po materiální stránce, tak také po stránce odborné. Záleží pouze na aktivitě a rozhodnutí pěstouna si o pomoc v případě potřeby požádat.

Použitá literatura

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Vydání 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4

BUBLEOVÁ, V a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Vydání 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 39 s. ISBN 978-80-87455-03-6

BUBLEOVÁ, V a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Vydání 2. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. 52 s. ISBN 978-80-87455-17-3

BUBLEOVÁ, V. *Historický vývoj péče o opuštěné děti*. Náhradní rodinná péče, 2000. Roč. 3. ISSN 1212-3765

COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. Vydání 1. Praha: Ikar, 2008. 240 s., ISBN 978-80-249-1027-7

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1998. 374 s. ISBN 80-7184-141-2

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Vydání 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vydání 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Vydání 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vydání 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Vydání 3. Praha: Linde. 2007. 471 s. ISBN 978-80-86131-72-6.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vydání 1 Praha: Grada Publishing, 2012. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2

SOBOTKOVÁ, I.: *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2003. 142 s. ISBN 80-86552-62-4

ŠVARŤÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K.. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání 1. Praha: Portál, 2007. 377 s, ISBN 978-80-7367-313-0

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Učebnice metod sociální práce, Písek: Renaissance, 1996. 151 s.

VALOUŠKOVÁ, J. *Návrhy možných změn v systému NRP*. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče, Sborník z IV. Celostátního semináře NRP Brno, 4.- 5.10.2004. Brno: Trialog – poradenské centrum, 2004

WESTPHALOVÁ, L. *Svěření dítěte do pěstounské péče v novém občanském zákoníku*. In: Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů, sborník z XII. Celostátního semináře Brno, 10. - 11.10.2012. Brno: Triada – poradenské centrum, 2012

ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Vydání 1. Praha: Portál, 2012. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9

Internetové zdroje

Attachment: o důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení [online]. © 2013. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z:

<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>

Co je raná pěstounská péče [online]. © 2011. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/casopisy/dm/archiv/-co-je-rana-pestounska-pece-/45548/>

Co znamená být dobrým pěstounem [online]. © 2010. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

Čím pěstounská péče na přechodnou dobu pomáhá [online]. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.rpp.cz/inpage/proc-pestounska-pece-na-prechodnou-dobu-pomaha/>

Jak budu jako pěstoun podpořen [online]. © 2010. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

Jaké jsou vlastně děti, pro které hledáme náhradní rodiny [online]. © 2010. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf

KLIMES, J. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002, 83 s. Disertační práce. Universita Karlova, Filosofická fakulta. [online]. © 2002. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <https://www.yumpu.com/sk/document/view/16924504/nahradni-rodinna-pece-jeronym-klimes>

O ADHD [online]. © 2009. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.adehade.cz/o-adhd/>

Orgán sociálně-právní ochrany dětí [online]. © 2005. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.ospod.info>

Respitní péče [online]. © 2014. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/oblasti/zdravi/zdravotni-handicapy/respitni-pece>

Společné evropské pokyny k přechodu od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity [online]. © 2013. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2013/02/Common-European-Guidelines_Czech-version_EDITED-E-WITH-PHOTO.pdf

Úmluva o právech dítěte [online]. © 2005. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Seznam zkratek

OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dítěte
PPD	pěstounská péče dlouhodobá
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
RPP	raná pěstounská péče
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Přepis rozhovoru s rodinou R1

Příloha číslo 2: Přepis rozhovoru s rodinou R2

Příloha číslo 3: Přepis rozhovoru s rodinou R3

Příloha číslo 4: Přepis rozhovoru s rodinou R4

Příloha číslo 5: Přepis rozhovoru s rodinou R5

Příloha číslo 6: Seznam některých organizací pomáhajících pěstounským rodinám

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte u závislé osoby

Příloha č. 1 - přepis rozhovoru s rodinou R1:

Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?

- Legislativní změny nesledujeme. Prvotní informace o chystaných změnách se dovídáme na školení pro pěstounské rodiny. Doposud byla praxe taková, že jakmile došlo k nějakým podstatným změnám, sociální pracovníce pro pěstounskou péči, která nás má na starost, nám zatelefonovala, nejdůležitější změny a z toho plynoucí úkoly pro nás nám sdělila a pozvala nás na seminář, který se týkal změn v pěstounské péči. Účast byla dobrovolná. Seminářů jsme se nezúčastnili. Nyní, kdy již musíme absolvovat povinné školení, jsou jedním z témat i změny v zákoně.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projevíly změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

- Přesto, že máme děti v péči na základě soudního rozhodnutí, museli jsme ještě uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s organizací Domino. Podstatnou změnou pro nás je, že se musíme povinně účastnit školení. Dříve taky byla školení, ale účast nebyla povinná, takže jsme se nezúčastnili. V r. 2013, v prvním roce zavedených povinných školení, jsme měli školení 4x6 hodin jednotlivě, některé bloky probíhaly v odpoledních hodinách, což pro nás představovalo problém se zajištěním péče o děti, takže tato povinná změna nám způsobila pouze komplikace a naše reakce byla negativní. Většina zúčastněných spěchala domů a na případnou diskuzi ani nebyla chuť. V letošním roce (2014) bylo povinné školení zorganizováno jako víkendový pobyt pro pěstouny a děti v rekreačním zařízení v Luhačovicích a tato forma školení se nám velmi líbila. O děti se staraly asistentky. Školení bylo zaměřeno na více témat, některá byla společná pro všechny, pak byly i specifické přednášky, které jsme si mohli zvolit dle svého uvážení. K dispozici nám byli i odborní pracovníci. Byl tam psycholog, etoped, lékař, na které jsme se mohli obrátit. Na tomto školení jsme poznali i jiné pěstounské rodiny, hodně se diskutovalo. Jelikož jsme měli možnost využít i relaxační zařízení v hotelu, odjížděli jsme ze školení s pocitem příjemně stráveného víkendu a těšíme se na další podobná školení.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

- Informace se dovídáme na školení nebo od sociální pracovnice. Těmto zdrojům důvěřujeme. Informace z tisku nebo televize nepovažujeme za důvěryhodné.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

- Kromě dávek pěstounské péče jsme zatím žádnou pomoc nevyužili. Ani přesně nevíme, o co bychom dále mohli žádat či na co máme nárok. Uvítali bychom seznam, kde by bylo uvedeno, na co všechno je možné využít finanční pomoc, o co můžeme požádat nebo na co máme nárok. Nechceme neustále telefonovat sociální pracovnici a zjišťovat, zda-li by nám to či ono bylo proplaceno. Myslíme si, že bychom žádnou pomoc nedostali, takže jsme se zatím ani o nic nezajímali, neboť děti pobírají sirotčí důchod. Zatím vše zvládáme vlastními silami, když potřebujeme s dětma výpomoc, pomáhá nám dospělý syn, strýc dětí.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

- Problémy tohoto typu nemáme. Děti ví, že maminka jim zemřela. V počítači jsou uloženy její fotografie a děti si je mohou kdykoliv prohlédnout. Otec o děti nejeví zájem. Děti s ním nejsou v kontaktu. Ani na narozeniny nebo na vánoce jim nic neposílá. My o něm také nic nevíme. Doposud jsme žádné závažné výchovné problémy neřešili. Mezi námi a dětma je velmi pěkný vztah. Už jsme si na sebe zvykli. Od doby, co jsou u nás, jsme vlastně všichni pořád spolu, nevzpomínám si, že by děti někde byly na více dnů mimo domov bez nás. Kdyby přece jen nějaký problém nastal a potřebovali bychom odbornou radu, na školení jsme dostali telefonní číslo na krizovou linku pro náhradní rodinnou péči, zřejmě bychom zavolali tam. Děti mají také telefonní číslo na krizovou linku, kam by v případě potřeby mohly zavolat.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

- Domníváme se, že není. Rovněž se nám nelíbí, že vzhledem k tomu, že děti pobírají sirotčí důchod, jsme kráceni na jiných příspěvcích. V době, kdy jsme děti převzali do péče, jsme se zadlužili, neboť jsme jim pro pobyt u nás museli vybavit pokoj,

manželka navíc musela odejít z práce, aby se mohla starat o malého vnuka. Abychom dluh zaplatili, našel jsem si k práci ještě přivýdělek ve formě brigády, neboť kromě dávek pěstounské péče jsme o nic jiného nežádali.

Příloha č. 2 - přepis rozhovoru s rodinou R2

Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?

- Sleduji, většinou se chystané změny dozvím z rádia nebo z televize, denně čtu zprávy na internetu.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projeví změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

- Vnuka mám v pěstounské péči teprve krátce, a to od října 2013, takže nevím, k jakým změnám došlo. Pěstounskou péči mi navrhla sociální pracovnice, když jsem se na sociální odbor městského úřadu přišla informovat na jednorázový finanční příspěvek. Po nabytí právní moci usnesení o pěstounské péči se mnou sociální pracovnice městského úřadu sepsala dohodu o výkonu pěstounské péče. Každý bod dohody mi sociální pracovnice vysvětlila. Výhrady jsem měla k povinnému školení, neboť jsem vychovala vlastní děti, dcerám pomáhala s výchovou jejich dětí a o vnuka jsem se již nějakou dobu také sama starala i bez školení. Po absolvování prvního školení jsem na celou věc změnila názor. Setkání s jinými pěstouny, jejich zkušenosti, problémy, poznatky mě zaujaly. Na školení nám byl k dispozici psycholog, speciální pedagog, etoped. Zúčastnila jsem se tematických bloků, které mě zajímaly, probírala jsem svou situaci s přítomnou psychologkou a od té doby se na svůj problém dívám úplně jinak. Školení mi po stránce duševní hodně dalo.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

- Informace, které mě zajímají si vyhledám na internetu. Při návštěvě sociální pracovnice s ní potom tyto informace konzultuji. Hodně informací i z oblastí, které se teprve připravují, se dozvím na školení pěstounů a přes internet na facebooku jsem s několika pěstouny v kontaktu, kde si rovněž sdělujeme informace, převážně o možnosti získání různých příspěvků.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

- Pobírám pěstounské dávky, a kromě této finanční pomoci jsem dále žádala o příspěvek na školu v přírodě. Mé žádosti bylo vyhověno. Vnuk je dyslektik, věnujeme hodně času přípravě do školy, ale angličtinu neumím, takže jsem vnukovi zajistila doučování tohoto jazyka s finančním přispěním nadace Terezy Maxové. Na doučování dostávám

během školního roku 200,-Kč/1 hod. týdně. Vnuk měl možnost zúčastnit se dětského tábora pro děti v pěstounských rodinách, který by rovněž dostal proplacen, ale z důvodu úrazu na noze jsme museli účast zrušit.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

- Zatím jsem žádný problém nemusela řešit, s výchovou vnuka jsem pomáhala prakticky od jeho narození. Chlapec je se svou matkou téměř denně v kontaktu přes skype. Od vnuka vím, že si občas přes počítač dopisuje s otcem. Já mu ve styku s otcem nebráním. S chlapcem zatím žádné výchovné problémy nejsou. Má hodně zájmů, sportuje, dochází na pravidelný trénink v plavání, dále má zálibu v počítačích, sám se spoustu věcí naučil a pomáhá i svým spolužákům. Už jsem přece jen starší, a když se necítím dobře, o vnuka se stará moje starší dcera, teta chlapce. Rovněž, když jsem musela být na pár dní hospitalizována v nemocnici, starala se o chlapce jeho teta. Když nastal nějaký problém, zatím jsme si vždy vypomohli v rámci rodiny.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

- Mám v pěstounské péči 1 dítě. Nestěžuji si, jsem spokojená. Co jsem zatím potřebovala, jsem si vyřídila a obdržela. Z mého hlediska se mi finanční zajištění i jiné druhy pomoci jeví jako dostatečné.

Příloha č. 3 - přepis rozhovoru s rodinou R3

Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?

- Ano sleduji. O změny v pěstounské péči se zajímám. Za dobu, co pěstounskou péči vykonávám, již bylo více změn, ale ta poslední, z ledna 2013 byla podle mého názoru asi nejvýraznější. Nyní se úplně jinak rozhoduje o svěřeni dítěte do péče. Dřívější postup svěřeni dítěte do pěstounské péče se mi jevil daleko rychlejší. O svěřeni dítěte rozhodoval okresní úřad, nebo magistrát nebo pověřený městský úřad, který po zajištění veškerých potřebných formalit bez zbytečných průtahů vydal ve věci rozhodnutí a já jsem si dítě jela vyzvednout do ústavu. Převzetí posledního dítěte, bylo to v dubnu 2014, probíhalo zcela odlišně než převzetí předchozích dětí. Chlapec byl ihned po narození svěřen do pěstounské péče na přechodnou dobu. Jelikož jsem měla zájem o svěřeni dalšího dítěte do péče, kontaktovala mě sociální pracovnice krajského úřadu, že jsem byla vybrána pro chlapce jako vhodná pěstounka. Ve věci už od počátku rozhodoval soud. Ten mi nejdříve chlapce svěřil do péče. To už chlapci bylo 7 měsíců. A teprve následně se rozhodovalo o druhu péče. Na základě usnesení o svěřeni dítěte do péče jsem neměla možnost pobírat na chlapce žádné dávky. Písemně, přes e-mail, jsem proto požádala soudce, aby o druhu péče rozhodl co nejdříve. V e-mailu jsem uvedla důvody, které mě k napsání žádosti vedly. Jsem přesvědčená, že jsem tím urychlila celý proces svěřeni mi chlapce do pěstounské péče. Na základě této skutečnosti se domnívám, že tato změna není k lepšímu, neboť proces svěřeni dítěte je nyní podstatně delší, než byl dříve.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projevíly změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

- Změny jsem nijak výrazně nepocítila. Navštívila mě sociální pracovnice městského úřadu, vysvětlila mi změny, a sdělila mi, že musím sepsat dohodu o výkonu pěstounské péče s centrem psychologické pomoci – poradnou pro náhradní rodinnou péči, které má detašované pracoviště v našem okresním městě. Tam jsme při podpisu dohody znovu probírali každý bod dohody. Také jsem byla velmi překvapená, že po tolika letech, kdy vykonávám pěstounskou péči, musím chodit na školení. Namítla jsem, že v této povinnosti nevidím žádné pozitivum, neboť jsem si myslela, že školení by měla být především pro rodiny, které s pěstounskou péči začínají. V účasti na školení jsem viděla i problém s hlídáním dětí, mám v péči malé děti

s handicapem a nedovedu si představit, že by je kromě mě hlídal někdo jiný. Hned jsem požádala, abych byla zařazena do školení, která se konají během školního roku a to dopoledne. I tak jsem si na školení vzala s sebou toho malého chlapce, ale byla jsem upozorněna, že příště mám pro něho zajistit hlídání. Tyto pro mě krizové situace řeším v rámci výpomoci vlastní rodiny. Další výhrady mám k absolvování povinné přípravy před převzetím dítěte. Mám už v pěstounské péči čtvrté dítě a opět jsem musela před jeho převzetím absolvovat přípravu. Přípravu vnímám jako ponižující. Naopak velmi pozitivně vnímám příspěvek na odlehčovací služby. Za celou dobu, co vykonávám pěstounskou péči, jsem teprve v loňském roce byla s manželem a třemi nejmladšími dětmi na krátké 5 denní relaxační dovolené, kde jsem si odpočinula.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

- Informace týkající se pěstounské péče si vyhledávám převážně na internetu. Často sleduji stránky různých nadací, které se náhradní rodinou péči zabývají. Přes internet, facebook jsem v kontaktu i s dalšími pěstounskými rodinami, z různých částí republiky. Přes diskuzní fórum se dozvím, co všechno si žádali ostatní a takto získávám přehled o různých druzích pomoci. Pokud chci vědět něco odborného, většinou zavolám do centra psychologické pomoci.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

- pobírám pěstounské dávky, na nejmladšího chlapce pobírám rodičovský příspěvek, dále přídavky na děti, příspěvek na bydlení. Občas, v nezbytně nutných případech využívám i příspěvek na hlídání dětí, kdy děti hlídá nejstarší zaopatřená dcera. Nejstarší dítě, dívka, kterou mám v pěstounské péči, studovala na soukromé střední škole. Školné bylo placeno z nadačního fondu manželů Klausových. Z dalšího nadačního fondu, na název si nemohu vzpomenout, byly vybaveny jeden dětský a jeden studentský pokoj. Jelikož v současné době mám v péči 1 batole a 2 děti předškolního věku, vyřizuji si příspěvek na zakoupení nové pračky. Prodloužený relaxační víkend v loňském roce mi byl také proplacen. Dříve, ještě před novelou, jsem dostávala i příspěvek na benzín, protože s dětma téměř každý den jezdím do 20 km vzdáleného města, kde se nacházejí odborná pracoviště – rehabilitace, logopedická ambulance, cvičení pro děti s oční vadou. Myslím si, že by bylo užitečné, kdyby existoval seznam, kde by bylo přesně uvedeno, na co všechno lze žádat příspěvky. Není mi příjemné pořád telefonovat sociální pracovníci a vyzvídat, zdali bych mohla

dostat nějaké příspěvky např. na vybavení dítěte do školy nebo školky, nebo příspěvek na rovnátka, na brýle pro děti apod.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

- Mám 5 svých dětí a 4 pěstounské a zatím jsme žádné závažné problémy neměli. Nejstarší, 18 letá dívka v pěstounské péči, zná pouze svého otce, ale není s ním v kontaktu. Ví, že je ochrnutý a že by se o ní nemohl starat. Její otec nežije v České republice, nevíme, kde je. Zná jeho celé jméno, má pár kontaktů na jeho známé, ale zatím ho nevyhledávala. Říká, že je ji s námi dobře. Máme mezi sebou hezký vztah a vzájemně si pomáháme. Ty 3 nejmladší děti, které mám v pěstounské péči, jejich biologičtí rodiče ještě nenavštívili. Ze spisu dětí jsem se dozvěděla, že otce nemají uvedeného v rodném listě a matky nevedly řádný život, ve vyšší míře popíjely alkohol a po narození dětí neměly zájem se o ně starat. Moje vlastní starší děti mi hodně s těmi malými pomáhají. Když se mi hlavně u těch malých dětí něco nejeví v pořádku, požádám dětskou lékařku, aby poslala dítě na odborné vyšetření, zatím mi bylo vždy vyhověno. S chlapcem, který půjde do školy, jsem absolvovala předškolní vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, dále vyšetření u klinického psychologa pro děti a pokud by měl ve škole nějaké problémy, budu se snažit vyřídit mu pedagogického asistenta. Také se 6-ti letou dívkou docházím k psychologce, která ji vývojově sleduje.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

- Myslím si, že není dostatečná. Pokud má rodina v péči více dětí a s těma musí pravidelně jezdit do odborných zařízení, není tato situace nijak zohledněna. Bydlíme na vesnici, asi 20 km od okresního města, kde jsou veškeré odborné ambulance, i speciální základní škola, kam nastupuje 7 – letý chlapec do školy, je také v okresním městě, takže od září asi každý pracovní den najedu autem 60-80 km. Dříve jsem dostávala příspěvek na pohonné hmoty, nyní po novele už jej dostávat nemohu. Abych u tak velké rodiny s financemi vyšla a měla ještě nějakou finanční rezervu, nakupuji hodně věcí přes internet. Uvítala bych například i možnost bezúročného krátkodobé

půjčky, neboť nakoupit pro všechny děti např. zimní obuv je poměrně jednorázově značná finanční částka.

Příloha č. 4 - přepis rozhovoru s rodinou R4

Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?

- Změny nesleduji. Víím, že mě chlapec potřebuje, už jsme si za dobu, co je v naší rodině, na sebe všichni zvykli. Chlapec je zde spokojený. Se svým postižením se o sebe nedokáže postarat, ani když bude plnoletý. Ať je jakákoliv legislativní změna, pro mě je nejdůležitější, že chlapec může být s námi. Proto uvažuji o jeho trvalé adopci. Péči o chlapce vnímám jako dar.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projevíly změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

- Při návštěvě mi sociální pracovnice městského úřadu změny sdělila. Dala mi je i písemně. Velice se mi nelíbilo, že musím absolvovat povinné školení. Proč bych se po 10-ti letech péče o postiženého chlapce měla chodit školit, když některá období byla opravdu velmi náročná a vše jsem zvládla. A když jsem si následně přečetla i svoje práva, s úsměvem jsem konstatovala, že jich stejně nemůžu využít, protože si nedovedu představit, že by se o chlapce, byť jen na 14 dní, staral někdo jiný nebo že by jel někam na tábor, to také nelze uskutečnit. Odjet někam mimo domov a sám je fakticky nerealizovatelné. Tato situace by při jeho postižení byla pro něho hodně stresující a traumatizující. Po absolvování prvního školení vnímám celou věc úplně rozdílně. Po skončení školení jsme ještě diskutovali, vyměňovali si zkušenosti, dozvěděla jsem se o problémech, ale i radostech jiných pěstounů, s některými jsme si na sebe předali kontakt, takže si myslím, že tato setkání jsou přínosná. Také se domnívám, že dohoda o výkonu pěstounské péče je zbytečná. Když je to ale nyní povinnost, tak jsem ji podepsala s městským úřadem. O chlapce se starám již 12 let a budu i nadále, aniž bych k tomu potřebovala mít podepsanou dohodu.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

- Informace o pěstounské péči nevyhledávám, spíše mě zajímají informace týkající se různých typů zdravotního postižení a možnost jejich léčby, alternativní léčba, životospráva, zdravý životní styl apod. Přibližně 1x za 2 týdny chodím do knihovny, kde si vždy prolistuji denní tisk a časopisy a přečtu si, co mě zajímá. Pokud jsou v tisku nebo časopise informace o náhradní rodinné péči, taky si je přečtu, ale jinak

je nevyhledávám. Myslím si, že v současné době se asi nejvíce informací dozvím od ostatních pěstounů při setkání na školení.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

- Pobírám dávky pěstounské péče, dále přídavek na dítě a z důvodu chlapcova postižení ještě příspěvek na mobilitu. O další sociální výpomoc jsem dosud nežádala. Ani nevím, o co bych ještě mohla požádat a kde bych mohla žádat. Dosud, když bylo potřeba, jsme si pomáhali vždy v rámci rodiny. Chlapec má už od školky pedagogického asistenta. Syn je vystudovaný speciální pedagog, tak chlapce během školního roku doučuje a to bez finanční odměny. Když potřebuji pomoc s hlídáním, opět vypomůže syn, a to jen proto, že ho chlapec zná, neboť bydlí s námi. Musím ale na tuto situaci chlapce dopředu připravit, neboť špatně snáší situace, kdy nejsem doma a se změnami se také špatně vyrovnává.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

- Jak jsem již uvedla, chlapec je autista. Docházíme do speciálního autistického centra v Ostravě. Dále pravidelně docházíme na psychiatrickou léčbu. 1x za 3 měsíce navštěvujeme klinickou psycholožku, neboť ji zajímá vývoj chlapce a podle jejích slov jsme pro ni zajímavý případ. Absolvovali jsme také různá vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Výchovné problémy s chlapcem nejsou. Biologičtí rodiče se o chlapce nezajímají, on je také nezná a neptá se na mě. Chlapec ví, že jsem si ho vzala z ústavu, protože slavíme jeho narozeniny 2 x v roce. Jednou, kdy se narodil a podruhé, když jsem si ho přinesla domů. Ale nevím, jak této situaci při svém postižení rozumí.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

- Myslím si, že pomoc je dostatečná. Nestěžuji si. Když situaci porovnáím se stavem před 11- ti lety, kdy jsem dostávala jen 1000,-Kč/měsíčně, chodila jsem do práce, a občas brigádně vypomáhala v supermarketu, abych zabezpečila rodinu, tak dnes mohu zůstat doma a věnovat se chlapci. Zajištění jsme dostatečné. S chlapcem

jezdívám na jednodenní výlety po okolí. Sám si na internetu vyhledá, kam by se chtěl podívat.

Příloha č. 5 - přepis rozhovoru s rodinou R5

Sledujete legislativní změny v sociálně-právní ochraně dětí?

- Ano samozřejmě, že sledujeme změny. Poslední změna nás hodně postihla, neboť před novelou jsme byli zařízení pro výkon pěstounské péče a novelou došlo zcela k zániku zařízení. Nyní po novele jsme osoby pečující a vykonáváme pěstounskou péči dlouhodobou. Máme jiný systém finančního zajištění.

Jak se ve Vaší pěstounské péči projevíly změny v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, které se týkají práv a povinností při výkonu pěstounské péče?

- Změn jsme za dobu naší pěstounské péče zažili více. Ne vždy byli změny v náš prospěch. Od r. 1990 až do r. 2001 jsme byli klasická pěstounská rodina, kromě OSPOD dřívějších okresních úřadů se o nás nikdo nestaral, nemuseli jsme absolvovat žádná školení. V r. 2001 jsme se stali zařízením pro pěstounskou péči. Dostali jsme k užívání větší rodinný dům se zahradou. Po ukončení činnosti okresních úřadů, kdy už jsme byli zařízení pěstounské péče, jsme byli organizačně začleněni pod Ústav sociální péče pro mládež v Tiché. Následně, přesný rok už si nepamatuji, jsme byli přiřazeni pod Centrum psychologické pomoci se sídlem v Karviné, které má v každém okresním městě detašované pracoviště. Z tohoto pracoviště nám byla přidělena klíčová pracovnice. S tímto pracovištěm máme uzavřenou i dohodu o výkonu pěstounské péče.

Kde získáváte informace o poskytování sociální pomoci určené pro pěstounské rodiny?

- O problematiku náhradní rodinné péče se zajímám už dlouho. V této oblasti rovněž aktivně pracuji. Byl jsem u založení a stále aktivně pracuji ve Frenštátském klubu asociace náhradních rodin České republiky. Za náš klub jezdím na setkání s jinými kluby v rámci celé ČR. Dáváme podněty a připomínkujeme chystané legislativní změny v oblasti náhradní rodinné výchovy. O chystaných změnách se tedy dovídám ještě dříve, než vejdou v platnost. Jinak klíčová pracovnice psychologického centra nás navštěvuje pravidelně 1x za 2 měsíce, při její návštěvě máme možnost konzultovat témata, která nás zajímají. Pracovnice OSPOD k nám dochází 1 x za 6 měsíců.

Jaké formy sociální pomoci využíváte?

- Pobíráme dávky pěstounské péče a přídavky na děti. Podle potřeby k nám dochází pomocník v domácnosti. Je placen z příspěvku nadačního fondu. Nyní k nám během školního roku dochází pedagog na doučování jednoho dítěte. Děti byli několikrát na víkendovém pobytu. Starší děti byly na 10 denním pobytu v zahraničí. My s manželkou jsme využili práva na 14 – denní respitní péči, byl nám poskytnut příspěvek na úhradu zájezdu. V případě krátkodobé výpomoci se zajištěním péče o děti a v případě, že s manželkou čerpáme dovolenou, s péčí o děti vypomáhá náš vlastní syn. Všichni se vzájemně znají, syn ví, jak vše u nás funguje. Nedovedeme si představit, že by se o děti měla postarat pro ně cizí osoba. To bychom asi nikam nejeli. Dokud se náš syn o děti ještě nemohl starat, nikam jsme nejezdili. Využíváme i příspěvky z nadací a nadačních fondů. Tyto příspěvky čerpáme především na placení školného pro děti nebo na zaplacení školních aktivit, např. lyžařský kurz apod. Jsme v nájmu rodinného domku a v době, kdy jsme byli ještě zařízení pro výkon pěstounské péče, byl dům celý zrekonstruován. Dostali jsme i příspěvek na zařízení do dětských pokojů a příspěvek na zakoupení pračky.

Vyskytly se u Vás problémy vzniklé s výkonem pěstounské péče (problémy s identitou, biologickými rodiči apod.)? Využíváte nabízené odborné služby, které se vztahují k pěstounské péči (psychologické, etopedické, pedagogické či jiné odborné služby)?

- S dětmi žádné výchovné problémy nemáme a ani jsme neměli. Děti mají mezi sebou hezký vztah, vzájemně si pomáhají. Když má někdo narozeniny, společně pečeme dort, děti si navzájem vyrábějí dárky. Snažíme se každý večer všichni se sejit u večeře, pak si vždy chvíli povídáme. Pokud jdou starší děti např. za svými kamarády nebo na diskotéku, zatím vždy dodrželi, co jsme si domluvili. Společně podnikáme turistické vycházky po okolí. Každé dítě má album s fotografiemi, od mala pořizujeme také videozáznamy. Děti ví, že nejsme jejich rodiče, že jsou u nás v pěstounské péči. Spíše jim vadí, když o své situaci musí mluvit. Kromě jednoho chlapce, kterého si jeho rodiče berou pravidelně jednou měsíčně domů, se ostatní děti se svými biologickými rodiči nescházejí. Ti starší od nás o svých biologických rodičích ví, ale zatím se s nimi nechtějí setkat, ani biologičtí rodiče nikoho s dětmi nekontaktovali. Řešili jsme problém, kdy se jedna dívka obávala, že by se třeba někdy měla vrátit zpět k rodičům, což ona nechce. Přišla se nás zeptat, co má udělat,

aby u nás mohla zůstat do doby, než bude samostatná. Vysvětlili jsme jí, že se nemusí obávat, že celý proces by se řešil soudně a jelikož jí už bylo 12 let, soudce by chtěl znát její názor, takže by si sama řekla, kde chce být. Odborné služby jsme zatím nevyužili, neboť jsme je nepotřebovali.

Domníváte se, že finanční zajištění pěstounské péče a sociální pomoc pro pěstouny a děti v pěstounské péči je v ČR dostatečná?

- Myslíme si, že po novele ano. Finanční zajištění se zlepšilo. I dohodu o výkonu pěstounské péče vnímáme jako přínos. Obsahuje naše práva. To, že musíme i my, průkopníci pěstounské péče také absolvovat školení, nás velmi překvapilo, ale po několika absolvovaných školení toto vnímáme jako přínos. Organizačně je školení dobře zajištěno. Nejprve dostaneme námět školení, k tomu rozvrh jednotlivých tematických bloků a podle vlastního zájmu si z nabídky vybereme. Školitelé byli zkušení odborníci, jejich přednášky byly zajímavé. Na závěr je diskuze a ta je většinou podnětná a zajímavá. Zde se dovídáme, jaké problémy řeší ostatní pěstouni. Pěstounství je dnes jako práce, jen pracovní směna netrvá 8, ale 24 hodin každý den. Nerozlišuje se pracovní a volný den. Jsme neustále kontrolováni, k tomu ještě píšeme zprávy. Dětem to připomíná, že jsou v pěstounské péči a není jim příjemné, že se jich někdo pořád ptá.

Příloha č. 6 - seznam některých nadací a nadačních fondů pomáhajících pěstounským rodinám

Nadace Tereza Maxová dětem

www.terezamaxovadetem.cz

- podporuje a pomáhá znevýhodněným a opuštěným dětem se snahou umožnit jim zdravý a bezpečný život v rodinném prostředí. Podporuje rozvoj všech stávajících i nových forem náhradní rodinné péče.

Nadační fond J T

www.nadacnifondjt.cz

- podporuje projekty zaměřené na pěstounské rodiny, profesionální pěstounskou péči, dětské domovy, domovy na půl cesty, chráněné bydlení, matky s dětmi v azylových domech a lidi v ohrožení.

Výbor dobré vůle – nadace Olgy Havlové

www.vdv.cz

- podporuje mimo jiné ohrožené rodiny s dětmi, vzdělávání dětí, dětí z dětských domovů. Přispívá na pomůcky a pobyty pro děti s postižením nebo volnočasové aktivity u dětí v náhradních rodinách.

Nadační fond Rozum a Cit

www.rozumacit.cz

- poskytuje finanční a materiální podporu pěstounům, kteří chtějí přijmout dítě z dětského domova a potřebují pro to vytvořit vhodné podmínky. Přispívají rodinám s větším počtem dětí v náhradní rodinné péči a rodinám, které vychovávají dítě

se zdravotním postižením a také rodinám, které se snaží zajistit trvalé bydlení pro dospívající děti v pěstounské péči.

Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových

www.nadacnifondklausovych.cz

- podporuje vzdělání dětí a mladých lidí ze sociálně slabších rodin a dětských domovů

Nadace TÁTA a MÁMA

www.nadacetm.cz

- poskytuje finanční podporu s cílem umožnit zdravý a bezpečný vývoj dítěte v jeho vlastní biologické rodině, dále umožnit zkrácení délky pobytu dítěte v ústavní výchově prostřednictvím podpory a rozvoje stávajících i nových forem náhradní rodinné péče.

Nadace Naše dítě

www.nasedite.cz

- pomáhá týraným, zneužívaným, handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem. Zaměřuje se na vzdělávací projekty v oblasti dětských práv. Vyřizuje individuální žádosti i pomoc.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alena Billová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Formy sociální pomoci rodinám s dětmi v pěstounské péči
Název v angličtině:	Forms of Social Welfare Services for Families with Foster Children
Anotace práce:	V bakalářské práci se věnuji tématu pěstounské péče. V teoretické části charakterizuji pěstounství, formy pěstounské péče, uvádím práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče, sociální práci v oblasti pěstounské péče, finanční podporu pěstounské péče. Cílem praktické části bylo zjistit, jaké formy sociální pomoci využívají rodiny s dětmi v pěstounské péči.
Klíčová slova:	Pěstoun, pěstounská péče, práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče, sociální práce v oblasti pěstounské péče, finanční podpora pěstounské péče
Anotace v angličtině:	The thesis is devoted to the topic of foster care. The theoretical part describes foster care, foster care forms, mention the rights and obligations in foster care, social work in foster care, financial support for foster care. The practical part was to find out what forms of social assistance are used by families with children in foster care.
Klíčová slova v angličtině:	Foster parents, foster care, rights and responsibilities in the exercise of foster care, social work in foster care, financial support for foster care

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – přepis rozhovoru s rodinou R1 Příloha č. 2 – přepis rozhovoru s rodinou R2 Příloha č. 3 – přepis rozhovoru s rodinou R3 Příloha č. 4 – přepis rozhovoru s rodinou R4 Příloha č. 5 – přepis rozhovoru s rodinou R5 Příloha č. 6 – seznam některých nadací a nadačních fondů pomáhajících pěstounským rodinám
Rozsah práce:	65 stran
Jazyk práce:	Český jazyk